

Nota – Nationalbibliotek for Mennesker med Læsevanskeligheder 1924 – 2024

En rejse gennem 100 år fra

Det Kongelige Blindeinstitut til

Det Kongelige Bibliotek

Indholdsfortegnelse:	Side:
Forord ved Poul Lüneborg	2
Kapitel 1. Markering af Notas 100-års jubilæum ved John Heilbrunn	3
Kapitel 2. Institutionens ledere i perioden 1924 - 2024 ved Poul Lüneborg	11
Kapitel 3. Biografier mv.	18
Kapitel 4. Markering af Notas jubilæer som selvstændig institution	44
Kapitel 5. Program for institutionens 100-års fødselsdag	46
Epilog ved Poul Lüneborg	46

Forord

ved Poul Lüneborg, formand

I Blindehistorisk Selskab har vi, med denne publikation, ønsket at markere og lykønske Nota på den runde dag. Det er samtidig vort ønske at bidrage til, at institutionens historie fastholdes. Vi lever i en tid, hvor vore forgængeres indsats har en tilbøjelighed til at blive glemt, hvis den ikke er digitalt dokumenteret.

Denne historiske beskrivelse består dels af en række bidrag, som er skrevet til lejligheden, dels af artikler som tidligere er offentliggjort andetsteds. Der kan derfor forekomme beskrivelser og facts, som er afvigende i de enkelte bidrag. Beskrivelsen af institutionens ledere gennem de 100 år er skrevet til lejligheden. Denne fremstilling er baseret på en aktuel gennemgang af tilgængelige kilder, og repræsenterer derfor en opdateret præsentation af historiske data.

Institutionens navn har gennem årene skiftet fra Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde 01 04 1924 - 01 01 1990, derefter Danmarks Blindebibliotek 01 01 1990 - 01 06 2009 og senest Nota - Nationalbibliotek for mennesker med læsevanskeligheder.

Institutionens digitale identitet begyndte med hjemmesiden E17.dk, som så dagens lys den 27 01 2005, og som den 18 01 2016 blev afløst af den nuværende hjemmeside Nota.dk.

Gennem de 100 år har institutionen haft til huse på 3 adresser i København og siden 2018 i Nakskov. Institutionens ministerielle tilhørsforhold skiftede i 1985 fra Socialministeriet til Kulturministeriet. I gennem de mange år har 10 forskellige ledere forestået institutionen.

Der er næppe fortilfælde, hvor en offentlig institution i løbet af 100 år skifter fra at tilhøre én Kongelig institution til en anden Kongelig institution. Det bidrager til at give Nota en helt unik historie, som denne publikation søger at belyse.

Blindehistorisk Selskab ønsker Nota tillykke med markeringen den 5. december 2024 af jubilæet.

Kapitel 1. Markering af Notas 100-års jubilæum

ved John Heilbrunn

Bogforsyning til blinde og svagsynede gennem mere end 100 år.

I artiklen har jeg tilstræbt en kronologi, men for at belyse visse sammenhænge, forudsætninger og udviklingstrend, vil der forekomme forklaringer eller illustrationer, som fraviger en helt gennemført kronologisk gennemgang af udviklingen.

Nota 100 år, med de navneskift, som institutionen har undergået igennem så langt et tidsrum, handler om forsyning af bøger og undervisningsmateriale samt information – kort og godt om kultur og blindes adgang til viden om livet på alle niveauer. De politiske og sociale vinde, som har blæst har, set over denne periode, påvirket prioritering og det mindset, som har drevet og formet Nota. Hjælp og bistand, solidaritet, nysgerrighed, social ligestilling og internationale forpligtelser har været direkte eller indirekte drivkræfter. Opfattelsen af, at forsyning med information og viden, til borgere med et synshandicap, hviler på andet end de gode viljer og solidaritet, men faktisk er en offentlig forpligtelse, som politikere kan stilles til ansvar for, har været afgørende for de ændringer, langsomt eller i spring, som institutionen har foretaget. Fra personlige initiativer til offentlige og private bevillinger.

Udgangspunktet for 100 år siden var, at der ingen dedikeret og systematiseret produktion eller distribution fandtes af medier i et format, som kunne læses af blinde og stærkt svagsynede.

Før punktskriften og før teknologiens opsving var der, for de blinde og stærkt svagsynede, ingen mulighed for selvstændigt at læse bøger eller gøre sig bekendt med verden udover, hvad deres familie, pårørende og for de, som boede på en institution, kunne få viden om fra personalet.

Punktskriften, som blev udviklet i Frankrig i 1825, blev først efter skepsis, og et reelt ønske om også at tilgodese senblinde, som før synsnedsættelsen havde gjort sig bekendt med de latinske bogstaver, blandt andet fra forstanderen på Det Kongelige Blindeinstitut, først fuldt ud anerkendt i 1905, efter at toneangivende havde opgivet at modsætte sig brugen af punktskrift som den primære læse- og skrivemåde – de blindes eget skrive- og læsemedium.

1904:

Forstander Johannes Moldenhawer erkender, at Louis Braille's punktskrift rummer så mange fordele, at alternative skriftsystemer for blinde må forkastes, hvilket indebærer, at Det Kgl. Blindeinstitut, året før hans afgang i 1905, overgår til alene at benytte Louis Braille's punktskrift. Siden 1883 lod Blindeinstitutet dog stort set kun trykke noder og bøger i den brailleske punktskrift til blinde, til brug i forbindelse med undervisningen.

1883:

Foreningen "Danmarks Blinde – De Blindes Understøttelses- og Læseforening af 1883" stiftes. Udover de blinde medlemmer omfattede foreningens medlemskreds mennesker,

der ønskede at understøtte udviklingen af blindes læsemuligheder. De blinde medlemmer havde kun begrænset indflydelse på foreningens virksomhed, hvilket forhold senere førte til en betydelig strid om vedtægternes bestemmelse herom. Få år efter foreningens stiftelse rådede denne over 40 punktskriftbøger, hvoraf størsteparten var produceret af frivillige afskrivere – en fremstillingsmåde som blev fastholdt frem til efter 2. verdenskrig.

1890:

Det Kgl. Blindeinstitut anskaffer den første tyske stereotyperingsmaskine udviklet af rektor Kull i Berlin, der kan fremstille zinkplader til trykning af tekst i punktskrift på den ene side af en papirside.

1892:

Den blinde klaverstemmer Johannes Wulff, der var bibliotekar ved det trykkeri og bibliotek, som foreningen "Danmarks Blinde" havde oprettet, præsenterer i samarbejde med lærer E.T. Wildau og husgerningslærerinde Methea Hoffmann – begge fra Det Kgl. Blindeinstitut – det første system til forkortelse af dansk punktskrift. Dette system blev taget i brug ved trykningen af de punktskriftbøger, som trykkeriet under foreningen "Danmarks Blinde" i de følgende år udgav.

Et af "Danmarks Blindes" formål var at påbegynde udgivelsen af et tidsskrift trykt i punktskrift til alle landets blinde. Dette formål blev realiseret med udgivelsen af tidsskriftet "Meddelelsesblad for de blinde" senere "De Blindes Budstikke". Bladet udkom første gang omkring påsken 1898. Der udsendtes i dette første år i alt 5 numre af bladet, der i de følgende år, frem til 1912, udkom hver måned. I 1912 overgik "De Blindes Budstikke" til at udkomme ugentligt, indtil Danmarks BlindeBibliotek i 1997 besluttede at standse udgivelsen af tidsskriftet og erstatte dette med det nye tidsskrift "Kalejdoskop". "De Blindes Budstikke" var det første tidsskrift i punktskrift i Danmark, der siden sin start kun er udsendt i dette medie.

Gennemgår man foreningen Danmarks Blindes årsberetninger fra 1884 - 1894 kan det konstateres, at afskrift af bøger ved hjælp af frivillige påbegyndes året efter foreningens stiftelse november 1883.

De afskrevne bøger udsendes til foreningens blinde medlemmer, som var organiseret i læsekredse.

I 1892 beslutter bestyrelsen at benytte det forelagte forkortelsessystem ved fremtidig afskrivning af bøger samtidig med, at der gives tilbud om undervisning i brugen af dette system.

Ifølge årsberetningen fra 1892 anføres, at alle henvendelser om dette undervisningstilbud og om lån af punktskriftbøger skal ske til foreningens formand Johan Wulff.

1924:

Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde oprettes. Produktion af punktskrift var blevet en så omfattende opgave for Det Kgl. Blindeinstitut, at denne ikke længere kunne varetages som en del af den virksomhed, der blev finansieret over de midler, der var

afsat til fremskaffelse af undervisningsmidler m.v. Virksomheden blev derfor henlagt til en selvstændig afdeling med eget budget.

I forbindelse med arbejdet i den såkaldte Blindekommission blev Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde oprettet som en selvstændig institution i 1952. Institutionens leder blev indtil 1968 Jørgen Plenge, der siden 1932 havde været ansat som lærer på Blindeinstituttet og samtidig også i mange år været leder af trykkeriet og biblioteket, mens det lå på instituttet.

Man kan derfor sige, at den centrale institution for bogproduktion og -udlån af bøger i punktskrift tog sin begyndelse i 1924, men blev gjort til en selvstændig statslig institution i 1952, hvorfra udviklingen tog sin mere "professionelle" og institutionelle begyndelse med udlån af punktskrift, senere indlæste tekster på spolebånd, senere kassettebånd, og i takt med den teknologiske udvikling, nu såvel på CD som i en række elektroniske formater.

1925:

Statsradiofonien oprettes. Dansk Blindesamfunds daværende formand Martinus Christiansen skrev i den anledning: "Radiofonien er vel nok en af vor tids største opfindelser. Dette, at man ad usynlige veje kan komme i forbindelse med omverden, lyder som et eventyr, men er en virkelighed, som jo nu allerede er almindelig kendt og benyttet." Radio var blindes første alternative adgang til information efter introduktionen af punktskrift. Her fik man information og viden ind ikke via fingrene, men via ørerne.

1928:

Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde indleder et samarbejde med statsfængslerne om at lade interesserede fanger forestå afskrift af bøger i punktskrift. Dette frivillige initiativ i Nyborg Statsfængsel udvikledes i statsfængslet Vridsløselille og i Horsens Statsfængsel til et egentligt arbejde for indsatte fanger med interesse herfor. Dette samarbejde fortsatte i mere end 50 år.

1956:

"Indlæsningscentralen" på Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde oprettes for at påbegynde produktionen af bøger på lydbånd, og Invalideforsikringsfonden uddeler de første spolebåndoptagere til blinde til afspilning af lydbøger. Dansk Blindesamfund havde allerede i 1930'erne, inspireret af udviklingen i USA, taget initiativ til produktion af lydbøger på grammofonplader. Disse bestræbelser løb imidlertid ind i vanskeligheder, på grund af omkostningerne ved en sådan produktion og på grund af 2. verdenskrig. Med etableringen af "Indlæsningscentralen" påbegyndtes en helt ny epoke, der gav blinde og svagsynede helt nye muligheder for adgang til information efter punktskriftens og radioens introduktion, hhv. 100 år og 30 år forinden. Økonomisk støtte fra Dansk Blindesamfund havde muliggjort anskaffelse af det mest moderne produktionsudstyr til "Indlæsningscentralen". Bevillingen af økonomisk støtte til dette udstyr var navnlig båret af ønsket om at muliggøre produktionen af en landslydavis.

Poul Glygård, en væsentlig personlig drivkraft i trykkerivirksomheden for blinde, skriver i jubilæumsskriftet i anledning af DBS's 50 år:

”Den kolossale udbredelse af lydbogen og 40.000 udlån i 1960 mod punktskriftens cirka 4.000 betegner en helt ny æra i blindes adgang til litteraturens skatte. Rigtigt anvendt vil båndoptageren, som nu besiddes af knapt 2.000 blinde, uden at man derfor må overse punktskriftens blivende værdi, måske kunne blive det hjælpemiddel, der mere end noget andet kan hæve blindes intellektuelle og sociale niveau; men også på blinde lurder den fare, der ligger i den mekaniserede underholdningsindustri. Enhver af de her nævnte ting: Orkester, kor, klubber og andet, hvorom Dansk Blindesamfund har været rammen, har bygget på et stærkt, personligt initiativ. I det øjeblik, dette initiativ svækkedes, gik arbejdet i stå. Derfor kan der næppe være tvivl om, at Dansk Blindesamfund i de kommende år må lægge megen vægt på at opmuntre og støtte ethvert, fornuftigt initiativ, som tager sigte på at gøre blinde til aktivt ydende og ikke blot til passivt nydende mennesker. Dette vil være af afgørende betydning, hvis blinde som gruppe skal gøre sig håb om en bedre samfundsmæssig placering i forhold til de øvrige befolkningsgrupper.”

1959:

I forbindelse med sammenlægningen af Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde med ”Danmarks Blindes Bibliotek og Trykkeri, som tidligere nævnt oprettet april 1892, blev Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde pålagt at fortsætte udgivelsen af ”De Blindes Budstikke”. Dette tidsskrift, der gratis blev tilsendt alle blinde, der ønskede at modtage dette, indeholdt bl.a. det ugentlige radioprogram. Statsradiofonien ydede et årligt tilskud til offentliggørelse af radioprogrammet gennem tidsskriftet.

I 1954 udgjorde dette tilskud 1.500 kr. ”De Blindes Budstikke” offentliggjorde det ugentlige radioprogram frem til udgangen af 1961, idet Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde fra begyndelsen af 1962 påbegyndte udgivelsen af det ugentlige punktskrift magasin ”Radio- og Bogorientering”. Danmarks BlindeBibliotek fortsatte med udgivelsen af radio- og TV-programmet hver uge, i såvel punktskrift som indlæst på lydbånd. I 2002 påbegyndtes arbejdet med udgivelsen af en digital version af samtlige radio- og TV-programmer.

1961:

Den 8. juni markerer Dansk Blindesamfund sit 50-års jubilæum. Der udgives i denne forbindelse et jubilæumsskrift, hvori landsformand H. C. Seierup udtaler: ”I indeværende år må Statens Trykkeri og Bibliotek indstille sig på at præstere ca. 4.000 udlån af punktbøger og hen ved 50.000 udlån af båndbøger. Det stiller os overfor i hvert fald to store problemer:

1) Hvad kan vi gøre for at hindre en letsindig underkendelse af punktskriften?

2) Hvad kan vi gøre for på bedste måde at udnytte den teknik, der med ét slag har sat et stort antal mennesker – formentlig flertallet af vore medlemmer – som hidtil har været afskåret fra bøgernes verden, i stand til at læse? Mon ikke i begge tilfælde løsningen vil medføre en udbygning for ikke at sige udvidelse af biblioteket, således at både punkt- og båndlæsere kan få de bøger og tidsskrifter, de har et naturligt krav på. Opfyldelsen af disse krav, det er vi fuldt og helt klar over, kan og vil betyde en sprængning af bibliotekets rammer, men et samfund, der ellers sikrer sine borgere praktisk talt gratis adgang til biblioteker, museer og andre kulturelle institutioner, kan ikke i længden vige tilbage for at sikre landets blinde et tidssvarende bibliotek.”

1964:

Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde flytter til nye lejede lokaler i Rønnegade 1 på Østerbro i København. Ved indflytningen rådede man over 1.500 kvadratmeter, hvilket var en fordobling af den hidtidige lokalekapacitet. Indflytningen i disse nye lokaler gjorde det muligt at samle Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde med det tidligere af Foreningen Danmarks Blinde oprettede trykkeri og bibliotek – denne sidstnævnte virksomhed havde igennem de sidste godt 25 år haft til huse i Dansk Blindesamfunds ejendom Bogensegade 8 på Østerbro i København.

1969:

Der træffes beslutning om at opdele Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde i 2 institutioner. Fra den 1. april 1969 udnævnes John Larsen som leder af Statens Bibliotek for Blinde. Fra samme dato udnævnes ingeniør Helge Moll som leder af Statens Trykkeri for Blinde. Denne opdeling af virksomheden skulle sikre en styrkelse af den voksende produktionsvirksomhed, som var et resultat af lydbogsproduktionen, og den fremtidige ibrugtagning af EDB-teknologi ved trykning af punktskrift.

Der opstod i de følgende år betydelige samarbejdsvanskeligheder mellem de to institutioner. Det var planen, at biblioteksudvalget, nedsat af Blindenævnet under Socialstyrelsen, skulle forestå den overordnede ledelse og koordination af virksomheden på de to institutioner. Biblioteksudvalget var tilsyneladende ikke i stand til at løse denne opgave. For at klarlægge og løse de opståede samarbejdsproblemer på de to institutioner, blev der i 1973 med bistand fra afdelingen for arbejdsledelse på Teknologisk Institut, i en rapport fra denne, udarbejdet retningslinjer dels for driften af Statens Bibliotek for Blinde dels for driften af Statens Trykkeri for Blinde. Opstillingen af disse retningslinjer førte imidlertid heller ikke til en løsning af samarbejdsproblemerne.

1975:

I brev af 5. september 1974 rettede Dansk Blindesamfund skriftlig henvendelse til Socialstyrelsen med anmodning om at træffe foranstaltninger til løsning af samarbejdsvanskelighederne mellem Statens Bibliotek for Blinde og Statens Trykkeri for Blinde, idet samarbejdet gennem de seneste år havde fungeret særdeles dårligt til stor ulempe for blinde lånere. Socialstyrelsen pålagde, i den anledning i januar 1975, konsulent Aage Valbak og fuldmægtig Erik Albrechtsen at gennemføre en undersøgelse af forholdene på de to institutioner. Resultatet af den gennemførte undersøgelse blev fremlagt i en rapport fra maj 1975. Rapportens anbefalinger resulterede i, at de to institutioner på ny blev sammenlagt under en fælles ledelse, og at ekspeditionssekretær Gunnar Reisler fra Socialstyrelsen pr. 1. august 1975 konstitueredes som administrator for den samlede virksomhed. Endvidere resulterede undersøgelsen i en anbefaling af en ændret udvalgsstruktur. Stillingen som administrator for Statens Bibliotek og Trykkeri for Blinde blev formelt stadfæstet ved normering af administratorstillingen pr. 1. januar 1979.

1972:

Der træffes beslutning om, at produktion af bøger og andre undervisningsmaterialer i punktskrift og indlæst på lydbånd til brug ved undervisningen på Refsnæsskolen og på Institutet for Blinde og Svagsynede i København overflyttes fra Statens Bibliotek og

Trykkeri for Blinde til materialelaboratorierne ved de to institutioner. Denne overflytning førte til etableringen af Studiebogsbiblioteket ved Institutet for Blinde og Svagsynede i København. Dette bibliotek forsynede integrerede studerende med undervisningsmaterialer.

1980:

Efter vedtagelsen af lov nr. 257 af 8. juni 1978 om udlægningen pr. 1. januar 1980 af åndssvageforsorgen og den øvrige særforsorg besluttede Socialstyrelsen den 4. september 1980 at nedsætte et udvalg, der skulle undersøge rationaliseringsmulighederne m.v. på Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde. Udvalgets formand var afdelingschef Svend Aage Wurr fra Socialstyrelsen. Dansk Blindesamfund var i udvalget repræsenteret ved næstformand K.V. Andersen. Det var i udlægningslovens §2, stk. 4 bestemt, at Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde skulle forblive under staten. Udvalget skulle undersøge institutionens forretningsgange med henblik på en rationalisering af produktionen og den daværende service uden at foregribe mulighederne for at realisere de anbefalinger som Bibliotekskommissionen fra 1979 havde fremlagt. Udvalget afgav sin rapport i december måned 1981, denne indeholdt en række anbefalinger til, hvorledes institutionens service kunne forbedres gennem brug af EDB-teknologi i forbindelse med institutionens udlånsvirksomhed. Desuden anbefalede udvalget en ekstraordinær 3-årig bevilling, med henblik på at afslutte overgangen fra spolebånd til kassettebånd i 1982.

1985:

Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde overflyttes fra Socialministeriet til Kulturministeriet i overensstemmelse med princippet om sektoransvar, et princip der for alvor blev sat fokus på med FN's internationale handicapår i 1981. Blindes biblioteksforsyning blev hermed tilstræbt sidestillet med den øvrige befolknings biblioteksbetjening.

1988:

Bibliotekar Winnie Vitzanski konstitueres i stillingen som administrator med virkning fra den 1. april 1988, og blev endeligt udnævnt i denne stilling to måneder senere. Det blev Winnie Vitzanskis opgave at forestå tilpasningen af Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde til de nye vilkår, der lå bag vedtagelsen af ændringerne af bibliotekslovgivningen.

1990:

Danmarks BlindeBibliotek bliver det nye navn for Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde samtidig med, at institutionen får status som "overbygning" på det øvrige bibliotekssystem for så vidt angår lydbøger, hvilket muliggør lokalt udlån af disse. Direkte udlån til blinde gennem postvæsenet fastholdes.

Kulturministeriet godkendte februar 1994, at institutionens leder, benævnes direktør Winnie Vitzanski, forestod ledelsen af Danmarks BlindeBibliotek indtil udgangen af december 1997.

1995:

Danmarks BlindeBibliotek indgår den første kontrakt med Kulturministeriet om udviklingen af virksomheden. Introduktion af den digitale teknologi påbegyndes med

henblik på at forberede “den ny generation af lydbogen” i digital form, der ifølge den seneste fireårige kontrakt skal afløse kassettebåndet i den kommende kontraktperiode der begynder 1. januar 2004.

1998:

Den 1. januar 1998 tiltrådte Elsebeth Tank stillingen som direktør for Danmarks BlindeBibliotek.

2005:

Netbiblioteket E17 er forgængeren til nota.dk, som vi kender det i dag, og altså DBB's første digitale bibliotek. E17 blev lanceret i forbindelse med, at ordblinde nu også kunne blive medlemmer og gøre brug af institutionens service på lige fod med synshandicappede. Tanken bag navnet var at signalere en motorvej til tilgængelig litteratur.

2007:

En række tidsskrifter, herunder Weekendavisen, udsendes nu DAISY-format på CD til abonnenter, der allerede hidtil har modtaget denne ugentlige nyhedsformidlende publikation i kassetteformat.

2009:

Fra den 1. juni skiftede Danmarks Blindebibliotek navn til Nota – Nationalbibliotek for mennesker med læsevanskeligheder.

Baggrunden for navneskiftet var, at Nota ønskedes at være i konstant udvikling. Nota var dermed ikke længere et bibliotek kun for blinde og synshandicappede og derfor forlades navnet for institutionen ”Danmarks Blindebibliotek”. Også ordblinde fik adgang til Notas omfattende samlinger af bøger og tidsskrifter på lyd og andre alternative læsemedier.

Set i et historisk perspektiv, med fokus på ikke mindst de synshandicappede låneres adgang til bøger i tilgængeligt format, samt fra et efterfølgende økonomisk perspektiv, fik denne omlægning uventede og uønskede alvorlige konsekvenser, i form af et krav på betaling til forlagsbranchen af en 8-cifret størrelse.

Januar 2018:

Det meddeles, at Nota, som led i regeringens beslutning om at flytte statslige arbejdspladser fra København til provinsen, skal flytte til Nakskov. Rådhuset i Nakskov blev ombygget og fra starten af 2019 blev en stor del af produktions- og administrationsopgaverne varetaget fra denne adresse. En række indlæsnings- og redaktionsfaciliteter blev bevaret i lokaler beliggende Teglværksgade 37, København Ø, hvor de stadig forefindes.

December 2021:

Michael Karvø tiltræder som direktør for Nota.

Januar 2024:

Pressemeddelelse kundgør, at Biblioteksbetjeningen af borgere med syns- og læsehandicap, som varetages af Nota, fremover skal løses i en sammenhæng med

Kulturministeriets øvrige biblioteksfunktioner, indenfor Det Kgl. Biblioteks organisation. De to biblioteker lægges sammen per 1. januar 2024.

Direktør for Nota bliver dermed vicedirektør i regi af Det Kgl. Bibliotek med Nota som ansvarsområde.

Afsluttende bemærkninger.

Jeg er personligt meget begejstret for Louis Brailles punktskrift, som har fulgt mig siden min skolegang i 1950-erne. Der er for mig, som dedikeret punktskriftbruger, derfor ingen tvivl om at oprettelsen af Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde, som en afdeling under Det Kongelige Blindeinstitut i 1924, må være udgangspunktet for fastsættelsen af Notas alder.

Den tidligere ledelse, med direktør Michael Wright i spidsen, lagde imidlertid oprettelsen af den selvstændige institution pr. 1. august 1952 til grund for markeringen af institutionens 60-års jubilæum ved et storstilet arrangement den 9. november 2012.

Den spidsfindige læser af min historiske beskrivelse ovenfor vil muligvis hævde, at Notas alder bør regnes fra april 1892, idet Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde i 1959 blev sammenlagt med Foreningen Danmarks Blindes Trykkeri og Bibliotek, som kan daterer sit virke tilbage til dette tidspunkt.

Gennem Notas 100-årige historie har blindes og stærkt svagsynedes forsyning med undervisningsmidler og litteratur, udviklet sig fra trykning af punktskrift, ved hjælp af stereotyperingsteknologien, til nutidens digitale informationsformidling, siden 1956 suppleret af lydbøger på spolebånd, kassettebånd og nu senest som DAISY-lydfiler. Fremtiden vil afsløre om den teknologiske udvikling, baseret på kunstig intelligens, giver helt nye forbedringer af disse muligheder. Foreløbig er der grund til at afvente, hvilke muligheder sammenlægningen af Nota med Det Kongelige Bibliotek i de kommende år rummer for Blinde og svagsynede.

Kilder:

“Historiske noter om udviklingen af blindes adgang til information” fra 10 06 2002, v/ Poul Lüneborg.

Handicaphistorisk Tidsskrift nr. 8 – Blindes læsning – et historisk rids med fremtidsperspektiv.

”Jørgen Plenge – en humanistisk ildsjæl med visionært vingefang i blindeverdenen”, artikel af Ove Gibskov i Blindehistorisk Selskabs Nyhedsbrev nr. 4/2020.

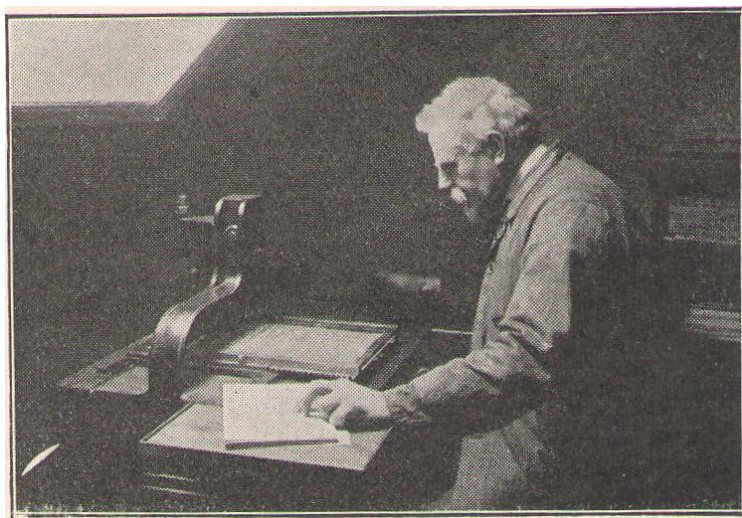
Folke Johansens bog “Sådan fik danske blinde et skriftsprog”. København 1983.

Desuden en række drøftelser med tidligere og nuværende ansatte på nota.

Kapitel 2. Institutionens ledere i perioden 1924 - 2024

ved Poul Lüneborg, formand for Blindehistorisk Selskab.

Denne "institutionens kongerække" tilsigter at give et overblik over de personligheder, som gennem de 100 år har sat deres præg på udviklingen. De anførte stikord under hver leder bør sammenholdes med fremstillingen i det foregående historiske kapitel 1.

Anders Peter Tindrup

født den 1. juni 1868 / død den 23. december 1941

Ansæt 1924 som teknisk leder af den nyoprettede afdeling Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde under Det Kongelige Blindeinstitut frem til sin pensionering 31. oktober 1938.

Forudgående ansat som lærer ved Blindeinstituttet siden 1. september 1895.

Han bør huskes for:

- Tilvejebragte en systematisk organisering af produktion af tekster og noder i punktskrift.
- Indledte samarbejdet med Fængselsvæsnet om produktion af tekster i punktskrift
- Hans liv og virke er beskrevet nedenfor i pkt. 3.1.

Sigurd Adolf Andersen

født den 28. september 1904 / død den 2. oktober 1972.

Ansæt som teknisk leder den 1. november 1938 som afløser for Anders Tindrup frem til den 31. juli 1952.

Ansæt som lærer ved Blindeinstituttet siden 1927, og fortsatte som afdelingsleder efter den 1. august 1952 under Jørgen Plenges forstanderskab, indtil han så sig nødsaget til at nedtrappe sin indsats på grund af sit helbred, i de sidste år før hans død.

Han bør huskes for:

- Gennemførte en markant teknisk udvikling af produktionsmulighederne af tekster i punktskrift.
- Skabte tekniske løsninger, som blev efterspurgt udenfor Danmark.
- Hans liv og virke er beskrevet nedenfor i pkt.3.2.

Jørgen Vilhelm Plenge

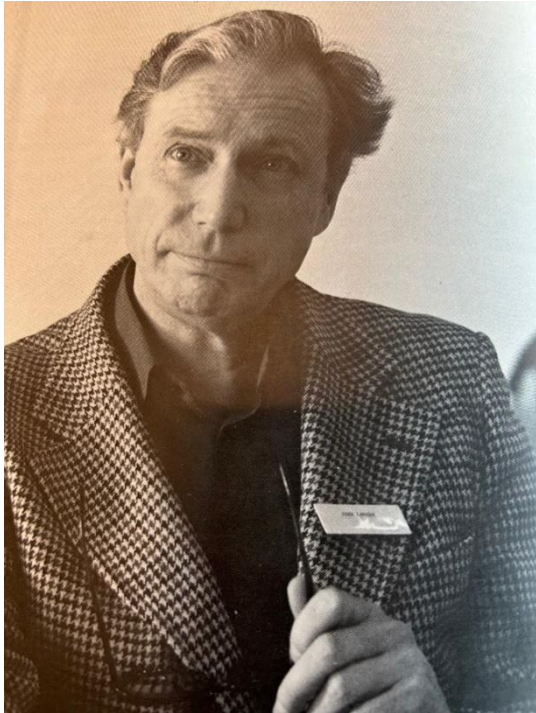
født den 22. september 1899 / død den 1. marts 1981.

Ansæt som forstander for den selvstændige institution Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde fra den 1. august 1952 til sin pensionering den 31. maj 1968.

Forudgående ansat ved Blindeinstituttet som lærer i 1930, som overlærer 1936, som inspektør 1944 og som forstander fra 1946.

Han bør huskes for:

- Tilvejebragte en markant forøgelse af studie- og skønlitteratur i punktskrift.
- Skabte forudsætningerne for en tidssvarende institution ved flytning 1964 til adressen Rønnegade 1, Østerbro i København.
- Hans liv og virke er beskrevet nedenfor i pkt.3.3.

John Larsen

født / død - uoplyst

Ansæt som bibliotekar i 1961 ved Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde med ansvar for en række administrative funktioner. Han blev den 1. juni 1968 konstitueret som institutionens leder frem til den 31. marts 1969.

Biblioteksudvalget nedsat af Blindenævnet i henhold til § 12 i Lov nr. 117 af 11. maj 1956 om foranstaltninger vedrørende blinde og stærkt svagsynede.

Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde opdeles fra 1. april 1969 til 31. juli 1975 i 2 sideordnede institutioner med bibliotekar John Larsen som leder af Statens Bibliotek for Blinde og med Trykkerileder Helge Møll som leder af Statens Trykkeri for Blinde.

Biblioteksudvalget fik til opgave at koordinere virksomheden imellem de 2 institutioner.

Denne periode bør huskes for:

- Betydelige finansielle udfordringer og samarbejdsproblemer de 2 institutioner imellem.
- Nødvendigheden af rapporter fra Arbejdstilsynet og fra Socialstyrelsen til udredning af problemerne.
- John Larsen giver i en artikel nedenfor i pkt.3.4. en beskrivelse af institutionens opgaver og udfordringer.

Gunnar Reisler

født den 16. marts 1918 / død marts 2005

Ansæt som administrator fra den 1. august 1975 og frem til sin pensionering med udgangen af marts 1988, i hvilken måned han fyldte 70 år.

Forudgående ansat som juridisk ekspeditionssekretær i Socialstyrelsen.

Han bør huskes for:

- Efter fornyet sammenlægning af de 2 institutioner bragte han orden i "Det urolige hus".
- Indførte EDB-teknologien til brug ved produktion af punktskrift.
- Gennemførte overgangen fra åbne spolebånd til kassettebåndsteknikken.

Winnie Witzansky

født den 26. november 1945 /

Konstitueres i stillingen som administrator fra den 1. april 1988 og fastansættes 2 måneder senere. Hun får fra februar 1994 titel af direktør og forlader stillingen den 31. december 1997. Forudgående ansat som bibliotekar ved Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde.

Hun bør huskes for:

- Implementerede Bibliotekskommissionens anbefalinger, som gav institutionen en ny rolle som overbygning for Folkebibliotekerne.
- Forestod 1994 forhandlingerne med Kulturministeriet om den første resultatkontrakt.
- Forberedte overgangen fra lydbøger på kassettebånd til digitale lydudgivelser.

Elsebeth Tank

født 31 12 1954 /

Ansæt som direktør fra den 1. januar 1998 frem til den 31. januar 2008.

Forudgående ansat som kulturchef i Køge Kommune.

Hun bør huskes for:

- DBB blev totalt omstillet til en institution, der i samtlige led af virksomheden er baseret på den digitale teknologi.
- Der blev, gennem digitaliseringsprocessen, skabt mulighed for at realisere drømmen om at skabe samtidighed i udgivelsen af udvalgte bøger og tidsskrifter for blinde og seende.
- Der blev tilvejebragt aftaler med indehavere af ophavsrettighederne til DBB's udgivelser, som er ressourcebesparende og til stor fordel for brugerne.

Michael Wright

født den 14. august 1953 /

Ansæt som direktør fra den 1. februar 2008 frem til den 31. december 2021.

Forudgående ansat i stillingen som direktør for Beskæftigelsesministeriets koncern IT (BIT).

Han bør huskes for:

- De periodiske resultatkontrakter med Kulturministeriet skabte en meget betydelig vækst i antallet af lånere og titler til digitalt udlån via hjemmesiden.
- Flytningen af Nota til Nakskov som en del af regeringens beslutning januar 2018 om at flytte statslige arbejdspladser fra København til provinsen.
- Sagen i november 2021 i Ophavsretslicensnævnet, som betød, at Nota skulle kompensere rettighedshaverne med omkring 50 millioner kroner og de deraf afledte konsekvenser for produktionen af nye bøger i en periode.

Michael Karvø

født den 3. juli 1957 /

Konstitueret som direktør fra den 1. januar 2022 frem til den 31. december 2023.

Herefter ansat som vicedirektør for Det Kongelige Bibliotek med ansvar for Nota efter sammenlægningen af de 2 institutioner.

Kilder:

Samme som under kapitel 1 og kapitel 3.1

Dansk Blindesamfunds Medlemsblade fra 1924 - 2024

Juridisk - økonomisk stat, udgivet 1981

Tidsskriftet Blindesagen nr. 1978

Kapitel 3. Biografier mv.

I dette kapitel bringes biografiske artikler om de 3 første af ovennævnte ledere - Anders Peter Tindrup, Sigurd Adolf Andersen og Jørgen Vilhelm Plenge. Disse har alle tidligere været offentliggjort i selskabets nyhedsbreve numrene 2 og 3 i 2024 og nr. 4 i 2020. Endvidere bringes en artikel fra Tidsskriftet Blindesagen fra maj 1978 skrevet af bibliotekar John Larsen. Der foreligger ikke tilsvarende artikler til belysning af Trykkerileder Helge Moll og administrator Gunnar Reislers virke.

De sidste 3 direktører er nulevende.

3.1. Anders Tindrup – en af de mest jyske jyder og den første leder af Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde

ved Poul Lüneborg

En artikel med denne overskrift, kan naturligvis ikke undgå at påkalde sig opmærksomhed.

Når der er grund til at interessere sig for Anders Tindrup i dag, skyldes det den omstændighed, at han i 1924 blev udnævnt til at lede Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde.

Behovet for undervisningsmaterialer og støtte til tidligere elever ved Det Kongelige Blindeinstitut stillede i begyndelsen af 1920-erne instituttet overfor betydelige udfordringer. Blandt disse skal anføres, at lærerinde Methea Hoffmann den 1. maj 1920 fratrådte sin stilling ved Blindeinstituttet efter 37 års tjeneste. Hun havde gennem de mange år været en drivende kraft i at udvikle og formidle punktskrift samt i at afskrive tekster og noder i punktskrift. Hertil kom, at instituttets forstander Johannes Ulrik Plesner, som blev ansat i 1905, pludselig afgik ved døden den 17. februar 1922. Han blev afløst af Otto Wüstenberg, som kort tid efter sin ansættelse måtte erkende, at der var behov for en særlig indsats, for at imødekomme det stærkt stigende behov for tekster og noder i punktskrift til brug i instituttets undervisning, og ikke mindst til støtte for de mange blinde håndværkere og musikere, som var blevet uddannet gennem de forløbne 66 år siden Blindeinstituttets oprettelse i 1858.

Det var dette behov, som førte til, at Otto Wüstenberg i 1924 tog initiativ til at oprette Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde, som en selvstændig afdeling med eget budget under Blindeinstituttet. En begivenhed, som i år betyder, at Nota - Nationalbibliotek for mennesker med læsevanskeligheder runder 100 år, idet Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde i 1990 blev videreført under navnet Danmarks Blindebibliotek, som pr. 1. juni 2009 antog institutionens nuværende navn Nota.

Hvem var Anders Tindrup?

Han blev født den 1. juni 1868. Hans forældre var Rasmus Christensen og Bodil Andersdatter, som var henholdsvis 46 og 41 år da han blev født. Hans far var husmand. Familien boede i landsbyen Tind som er en del af Gering Sogn som i dag er beliggende i Favrskov kommune. Om landsbyen Tinds navns oprindelse anfører provst Emer i sin fremstilling af Hvorslev og Gernings historie: "Helt enestående bynavn, måske i slægt med Tindbæk. Man gætter, at Tind betyder tinde, bakke, da byen nok har en bakke - møllebakken, men byen faktisk ligger lavere end Gerning, synes den betydning at være misvisende, men hvad ellers?"

Ifølge Folketællingen fra 1870 bestod Tind af 10 gårde – en af disse havde en mølle – 7 huse og et fattighus. Anders Tindrups forældre boede i et af de 7 huse. Antallet af beboere i Gering sogn var på dette tidspunkt godt 300, som frem til 1901 voksede til knap 700. Det var et udpræget jysk landsbymiljø, han blev født ind i. Han fik ved sin dåb den 19. juli 1868 i Gering Kirke navnet Anders Peter Rasmussen Christensen. Et navn, som han i 1906 ændrede til Anders Peter Rasmussen Tindrup, et navneskifte som blev

muliggjort mod betaling af et gebyr på 4 kr. i henhold til den første egentlige danske navnelov fra 1904.

I sin levnedbeskrivelse til Ordenskapitlet anfører han om sit liv: "Jeg var den næstældste af 3 Søskende.

Fra Fødslen var mit Syn svagt og da jeg kom i Gjærning Skole i 1875 kneb det for mig at følge Undervisningen, jeg forblev dog paa Skolen i 3 Aar, til min Lærer sørgede, for at jeg kom paa Kædens Børneasyl for Blinde i Klerkegade i København, herfra overflyttedes jeg i 1879 til Det Kgl. Blindeinstitut i København og fortsatte her min Skoleundervisning samtidig med, at jeg blev undervist i Skomageri og Violinspil. Jeg afgik fra Institutet 1887 til mit Hjem, hvor jeg forblev til 1892, da jeg igen rejste til København.

I 1893 begyndte jeg at arbejde med Fremstilling af Blindeskrift paa det den Gang nyoprettede Blindetrykkeri under "Danmarks Blinde".

Den 1. september 1895 ansættes han som Sløjdlærer og Bogtrykker ved Det Kongelige Blindeinstitut i København.

Han blev gift den 4. juni 1899. Hans kone Magdalene Karoline, født 23. november 1875 i Nakskov, valgte sammen med ham hans nye efternavn. Parret etablerer sig på adressen Hvalsøvej 10 i Brønshøj. De får ifølge Folketællingen fra 1921 sammen 4 piger, der alle får Fauerskou som efternavn - Bodil Benedikte, f. 9.10 1898, telefonistinde, Ellen Magdalene, f. 3.12. 1899, kontoristinde, Sylvia Anina, f. 20.6. 1906, prøvetelefonistinde og Grethe Kirsten, f. 18.7. 1914.

Der foreligger fra Anders Tindrups tid som ansat ved Blindeinstitutet en række samstemmende udsagn om hans personlighed. Således blev mærkedage i hans liv markeret med artikler i Dansk Blindesamfunds Medlemsblad. I forbindelse med hans 70-års fødselsdag skriver bladets redaktør Peter Ommerbo: " En af vore mest jyske Jyder i København fyldte den 1. Juni 70 Aar.

Det var saamænd Hr. Tindrup, af alle kendt saa godt, han er en ægte Jyde i baade stort og smaat; han har saa klar en Hjerne og ret et lunt Gemyt; naar rigtig han fortæller, kan gammelt blive nyt!"

Tidligere landsformand Ernst Jørgensen anførte i sine mindeord i anledning af hans pludselige død i en Alder af 73 Aar den 23. December 1941:

"Det vil bedrøve mange gamle Tutelever at faa denne Meddelelse, for hvem holdt ikke af Hr. Tindrup. Selv gammel Elev, forstod han som kun faa at anslaa den kammeratlige Tone, som gjorde, at vi fik Tillid til ham. Vi, der havde ham som Sløjdlærer, følte det altid, som havde vi aflagt et Besøg hos en ældre Bror, naar vi under hans kyndige og venlige Vejledning havde tilbragt en Time paa Sløjdværkstedet. Hans glimrende Hukommelse og særprægede Fortællerevne bragte os i Kontakt med Forhold og Personer fra tidligere Perioder i Institutets Historie. Hans rent ud forbløffende Evne til Efterligning satte ham i Stand til at gengive sine pudsige Anekdoter i det rigtige Tonefald og med den oprindelige Dialekt.

Efterhaanden som Trykkerivirksomheden udvikledes, maatte Hr. Tindrup opgive Undervisningen for helt at hellige sig Trykkeriet, og vi skylder ham alle Tak for de mange Hjælpemidler og praktiske Forbedringer, hans Opfindersnilde har skabt, og som sikkert ogsaa langt ud i Fremtiden vil blive til Gavn og Glæde for vort Lands blinde.

Med Tindrup forsvandt mange Minder fra det gamle Institut, og vi mistede en god, gammel Ven, hvis Minde vi vil holde i Ære.”

Denne beskrivelse af Anders Tindrup giver grundlag for at besvare spørgsmålet:

Hvilke forudsætninger havde Anders Tindrup for i 1924 at blive ansat som den første leder af Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde?

Her vil jeg pege på 3 forhold:

1. Han var selv meget svagsynet og havde som følge heraf modtaget sin skolegang og erhvervsoptræning på Det Kongelige Blindeinstitut, hvor han tilegnede sig et indgående kendskab til Louis Brailles punktskriftssystem.

2. Han havde forud for udnævnelsen fra 1893 arbejdet som bogtrykker ved ”Danmarks Blindes Trykkeri og Bibliotek og fra 1895 været ansat som lærer og bogtrykker ved Blindeinstituttet i mere end 28 år, en periode hvor produktionen af tekster og noder i punktskrift undergik en enorm udvikling.

3. Han havde i kraft af sin personlighed og sit engagement indenfor arbejdet i Foreningen ”Danmarks Blinde” og siden i ”Dansk Blindesamfund ”vist, at han kunne løse komplekse opgaver og udtænke nye løsningsforslag overfor de udfordringer, som arbejdet som afdelingsleder stillede ham overfor.

Forstander Otto Wüstenberg har i sin beretning for årene 1922 - 1933 for Det Kongelige Blindeinstitut givet en fin historisk skildring af de forudsætninger og vilkår, som lå til grund for arbejdet som leder af den nye afdeling med ansvar for trykkeri- og biblioteksfunktionerne ved Blindeinstituttet, samt en beskrivelse af Anders Tindrups virke som leder frem til udgangen af maj 1932, fra hvilket tidspunkt han fortsætter sit arbejde under cand. Mag. Jørgen Plenges ledelse. Han skriver:

”Med Det kgl. Blindeinstituts Oprettelse i 1858 begyndte den første systematiske Undervisning af blinde i Danmark. Den nærliggende Opgave at skaffe Eleverne Læse- og Lærebøger i de forskellige Undervisningsfag kom da hurtigt til at foreligge, og Instituttets første Leder, Forstander Moldenhawer var, som det fremgaar af Aarsberetningerne fra hans Tid, meget interesseret i dette Arbejde. Da han i 1905 tog sin Afsked, var der trykt over 50 Værker: Læse- og Lærebøger samt en Række bibelske Skrifter, de sidste med Understøttelse fra Bibelselskabet for Danmark og det norske Bibelselskab.

De første af disse Bøger blev trykt med latinske Reliefbogstaver, men snart gik man i Danmark over til den Brailleske Punktskrift, og siden 1883 lod Instituttet kun trykke Bøger med denne Punktskrift med Undtagelse af nogle Eventyr af H. C. Andersen og en A B C, af Hensyn til Mennesker, der bliver blinde i en senere Alder og til de Elever, der skulde lære at skrive de latinske Bogstaver, ansaa Forstander Moldenhawer det for rigtigst, at der stadig var et Par Bøger med dette Tryk. Nu trykkes udelukkende Bøger

med Punktskrift.

De første Punktskriftbøger i Danmark fremstilledes ved Benyttelsen af Typer, men i 1887 gik man over til at anvende Stereotypplader, i hvilke Brailletegnene blev prægede ved Brug af Hammer og Staalpren mod et Underlag med de sædvanlige Fordybninger til Skrivning af Punktskrift. Senere fik man Stereotyperingsmaskiner forsynede med en Trædemekanisme, ved Hjælp af hvilken Punkterne præges i Zinkplader.

Fra 1905 og til nu og navnlig siden 1924, da Trykkeriet helt blev en Mands Arbejde, er Lærebøgernes Antal blevet stærkt forøget, og mange af de ældre Læse- og Lærebøger er blevet afløst af nye og tidssvarende.

Omkring 1880 blev de ovenfor nævnte Eventyr af H. C. Andersen trykt i et privat Trykkeri og uddelt til blinde ved Juletid og andre Lejligheder. Omkostningerne dækkedes ved private Bidrag. Med Aars Mellemrum blev et og andet mindre, litterært Værk trykt, men ud over Skolebøger var det yderst lidt, man helt op til Slutningen af Tyverne kunde overkomme at faa trykt. Instituttets Punktskriftsbibliotek fik siden 1890 nu og da en Bog af private Afskrivere, og de ældste Elever fik af Foreningen Danmarks Blinde Tilladelse til at laane denne Forenings Bøger, ligesom Instituttet fik de Bøger, Foreningen lod trykke, men alt i alt var Instituttets Elever dog uendeligt daarligere stillet end deres seende Kammerater i andre Skoler.

Først i 1928 blev der fundet en Vej til Løsning af hele dette vigtige Spørgsmaal.

I 1924 erfarede Instituttets daværende Bibliotekar, J. L. Varming, gennem en Samtale med Magister Johan Plesner, den tidligere Forstanders Søn, at denne havde skrevet en Artikel til »Frem«: »Hvad en blind ser« og i denne Artikel under Billedet af en blind Bogtrykker havde opfordret Mennesker, der havde Tid til Raadighed, til at afskrive Bøger til blinde. Johan Plesner havde oprindeligt henvist til Foreningen Danmarks Blinde, men da Varming netop havde erfaret, at Foreningen for Tiden havde Afskrivere nok, greb han Lejligheden og fik Johan Plesner til at forandre Henvisningen til Det kgl. Blindeinstitut. Det var denne lille Notits, der i 1928 fik vidtrækkende Følger. Fangerne i Statsfængslet i Nyborg havde læst Artiklen i »Frem« og faaet Lyst til at forsøge at afskrive Bøger, og da Forstander Wüstenberg i 1928 havde holdt et Foredrag for dem om de blinde, kom Sagen i Gang. En Række godt afskrevne Bøger kom efterhaanden til Instituttet, og man forsøgte at mangfoldiggøre Bøgerne ved med Staalpren og Hammer at præge dem paa Plader. Denne Fremgangsmaade, som man paa Instituttet forlængst havde forladt, viste sig dog at frembyde for store Vanskeligheder, og dette førte til, at man kom i Forbindelse med Vridsløselille Statsfængsel, idet man her lavede en ny Stereotyperingsmaskine efter Instituttets som Model.

I Nyborg havde Fangerne kun skrevet i deres Fritid; nu ansøgte man om, at nogle Mænd i Vridsløse maatte arbejde Dagen igennem med Overføring af Bøger.

Sagen gik i Orden, og der arbejdes nu med tre Stereotyperingsmaskiner i Vridsløse, og tre Mænd er Dagen igennem beskæftiget med Trykning og Overføring af Bøger under Tilsyn af Fængselets Overlærer, Hr. Ryge. Samtidig fortsættes Afskrivningsarbejdet i Nyborg. Dette Arbejde, som nu gøres under Tilsyn af Pastor Agnar Nielsen, er stadig af stor Værdi, idet det jo altid vil være begrænset, hvad der kan trykkes, og der her kan afskrives bøger til de enkelte elever, der går i mellemskolen eller gymnasiet ved andre skoler.

Der er, siden dette Samarbejde med Fængslerne er kommet i Stand, overført flere Bøger end i alle de andre Aar tilsammen, Instituttet har bestaaet, og hertil kommer, at Julehefter er blevet trykt i store Oplag og solgt for en billig Pris til alle, der har ønsket at købe dem. Instituttets Elever har faaet dem gratis tilsendt, ligesom de, de sidste Sommerferier har faaet tilsendt en Bog til Ferielæsning, saaledes sidste Sommers Bøger til de enkelte Elever, der gaar i Mellemskolen eller Gymnasiet ved andre Skoler. Af samme Grunde er Instituttet glad for det Arbejde, der stadig udføres af enkelte private Afskrivere: Fru Elisa Hornbech, Fru A. Levysohn, København, og Typograf Bech, Vejle. Det store Arbejde, der saaledes fra forskellig Side gøres i Samarbejde med det paa Instituttet værende Trykkeri, er Aarsag til, at Instituttets Punktskriftsbibliotek i de sidste Aar er blevet stærkt forøget og til, at man nu har kunnet oprette Læsestuer saavel for Piger som Drengene. Til disse Læsestuer overføres der i Vridsløse og Nyborg Biografier, Haandbøger mm., og Drengenes Læsestue vil blive aabnet for ældre blinde, der maatte ønske at aflægge den Besøg. Der er saaledes i de sidste Aar sket en Mangedobling af Arbejdet for at fremskaffe Læsning, og det er at haabe, at det med Tiden kan blive alle blinde til Gavn og Glæde.

Ogsaa paa Trykkeriet paa Instituttet er Arbejdet blevet stærkt udvidet. Alle Bøger og Noder indbindes eller heftes her, og her overføres foruden Lærebøger til Skolen de for de blinde Organister og Musikere nødvendige Noder. Instituttet i København har altid lagt stor Vægt paa Musikundervisningen, og fra dets første Dage har man arbejdet med at overføre Noder med den Brailleske Nodeskrift. I Begyndelsen var det faa Noder, man kunde overkomme at trykke; de fleste maatte afskrives, og Hovedmængden af Instituttets Noder er stadig haandskrevne, selv om man nu saa godt som helt er gaaet over til at stereotypere og trykke Noderne.

Den svagtsynede Bogtrykker Tindrup, der gennem mange Aar med megen Indsigt har gjort et stort Arbejde, har nu foruden tre andre Medhjælpere faaet en fast Medarbejder i Bogtrykker Adolf Andersen, der ogsaa er svagtsynet, og som væsentligst er beskæftiget med at overføre Noder.

Et Musikudvalg med Komponisten Aksel Agerby som Formand afgør, hvilke Noder, der skal overføres, for saa vidt det ikke gælder Noder til Undervisningen paa Instituttet. Det Maal, der nu stiles imod, er at skabe et Landsbibliotek af trykte Bøger med Læsestuer i større Byer, maaske i Forbindelse med de kommunale Folkebiblioteker. Som Supplement til det ovenfor udviklede henvises til Kataloger, der i Efteraaret 1933 vil udkomme over trykte Noder og Bøger.”

Den udvikling, som Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde har undergået i dets første 11 år, følges op i de efterfølgende 11 år i beretningen for perioden 1933 til 1944. I denne beretning kan man desuden læse:

”Ud over den egentlige Biblioteksvirksomhed stod Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde for Fremskaffelse og Salg af Blindeskriftspapir, Tavler og Prene til Skrivning af Blindeskrift, Lommetavler, Sortskriftsskriveunderlag, forskellige Spil og lign. — ligesom enhver Bog, Trykkeriet overførte og producerede i punktskrift, kunne købes her.”

Det fremgår af beskrivelsen af Anders Tindrup, at han i kraft af opfindsomhed og snilde opfandt og udviklede forskellige hjælpemidler til blinde. Der foreligger stort set ingen konkrete beskrivelser af eksempler på disse. Der er imidlertid i denne forbindelse grund

til at notere sig de tanker, som han gør sig i en artikel i Nordisk Tidsskrift for Blinde, som er gengivet i Dansk Blindesamfunds Medlemsblad nr. 7 fra 1935. I denne artikel filosoferer Anders Tindrup over spørgsmålet "Billeder til blinde", og illustrerer med et eksempel sin evne til at anskueliggøre det visuelle overfor en blind dreng. Der findes dog et eksempel på hans snilde. Det drejer sig om mærkede spillekort. Disse har en systematisk spejlvendt følbart mærkning på det enkelte korts forside, mens mærkningen ikke var synlig på kortets bagside for seende medspillere. Disse spillekort forhandles stadig.

Denne supplerende aktivitet under Anders Tindrups medvirken, skulle vise sig at blive starten på det tilbud, som efter 1985 blev til den selvstændige institution "Statens Hjælpemiddelcentral for Blinde".

Anders Tindrup kan, ved sin pensionering med udgangen af oktober 1938, se tilbage på et imponerende resultat, indenfor de 2 vigtigste arbejdsområder, trykning af bøger og noder i punktskrift, til brug for Blindeinstituttets undervisning, og ikke mindst til de mange blinde organister rundt om i landet, som løbende har brug for at få trykt noder til brug i deres arbejde.

Anders Tindrups opgaver blev overtaget af trykkerileder Adolf Andersen, der ligesom ham selv var stærkt svagsynet, jf. omtalen af ham i selskabets Nyhedsbrev nr. 2/2024. Den 1. august 1952 fik institutionen selvstændig status med Jørgen Vilhelm Plenge som forstander.

For at komplimentere beskrivelsen af Anders Tindrup, er der til slut grund til at hæfte sig ved en række forskellige opgaver, som han påtog sig, indenfor Foreningen Danmarks Blinde og Dansk Blindesamfund.

Den 5. december 1883 stiftedes "Blindes Understøttelses- og Læseforening af 1883" af en gruppe lærere ved Blindeinstituttet og nogle tidligere elever, på opfordring af instituttets daværende forstander Johannes Moldenhawer. Foreningen ændrede i 1892 sit navn til "Danmarks Blinde". Det fremgår af foreningens årsberetninger, at Anders Tindrup blev medlem af foreningen i 1895, samme år som han blev ansat som lærer ved Blindeinstituttet, et medlemskab, som han fastholdt frem til 1911, hvor Dansk Blindesamfund blev stiftet. Han kom, gennem dette medlemskab, i tæt kontakt med instituttets inspektør Andreas Frederik Wiberg, lærerinde Methea Hoffmann og organist Johan Wulff, som i 1889 præsenterede det første forslag til et dansk forkortelsessystem af Louis Brailles punktskrift. Foreningen "Danmarks Blinde" etablerede i april 1892 sit eget trykkeri og bibliotek, og påbegyndte i 1898 udgivelsen af punktiddsskriftet "Blindes Budstikke".

Anders Tindrup optræder ikke i årsberetningerne for "Danmarks Blinde" efter stiftelsen af "Dansk Blindesamfund". Dog optræder han i juni 1937 sammen med overlærer Jørgen Plenge, som udpegede kontrollanter af valget til bestyrelsen for "Danmarks Blinde".

For så vidt angår hans virke indenfor "Dansk Blindesamfund", skal det nævnes, at han i 1918 og i 1926 optræder som repræsentant / repræsentantsuppleant, valgt af den københavnske lokalkreds. Anders Tindrup repræsenterer i forskellige sammenhænge

"Dansk Blindesamfund". Blandt disse opdrag finder jeg anledning til at nævne, at han i sommeren 1920 deltog i det første Interskandinaviske Blindesagsmøde i København, med deltagelse af blindeorganisationerne fra Danmark, Norge og Sverige. Her deltog han aktivt i drøftelserne af mulige fremtidige beskæftigelsesmuligheder for blinde. Ifølge referatet fra mødet, henledte han deltagernes Opmærksomhed paa Agenturvirksomhed, og begrundede dette forslag på følgende måde: "Da mange Mennesker lever af dette erhverv, og da Blinde tit har et umaadelig godt Snakketøj, vilde det sikkert være noget for dem".

I februar 1937 udpeges han som en ud af 4 DBS-repræsentanter, som skal indgå i en møderække, om en revision af punktskriftforkortelsessystemet, indkaldt på initiativ af forstander Otto Wüstenberg.

Jeg vil hermed slutte dette mit forsøg på at beskrive personen Anders Tindrup, og hans betydning for udviklingen af den danske blindesag, her 100 år efter, at han blev udnævnt, som den første leder af "Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde". Det er bemærkelsesværdigt, at han har været vidne til introduktion og udvikling af Louis Brailles punktskrift lige siden 1883, hvor Blindeinstituttet besluttede at fravælge reliefskrift til fordel for punktskrift.

Der er for mig ingen tvivl om, at han, i kraft af sin personlige integritet og sit positive livssyn, skabte betydelige resultater igennem årene, hvor han forestod dette meget vigtige arbejde. I forbindelse med hans fratræden blev han udnævnt til Dannebrogsmænd, dvs. at han blev tildelt sølvkorset, som en påskønnelse for hans virke gennem 43 år ved Det Kongelige Blindeinstitut.

I hans samtid var han kendt af stort set alle blinde, mens han i dag er helt ukendt på trods af hans betydningsfulde indsats. Han fortjener så absolut en plads i den danske blindesags historie. Denne artikel bidrager forhåbentlig hertil.

Artiklen har været offentliggjort i Nyhedsbrev nr. 3/2024 udgivet af Blindehistorisk selskab.

Kilder:

Beretning om det kgl. blindeinstitut i København juli 1922 - november 1933

Beretning om det kgl. blindeinstitut i København november 1933 - januar 1944

Betænkning nr. 129 - "Forsorgen for Blinde og Stærkt Svagsynede", København 1955

"Dansk Blindesamfunds historie" ved Peter Ommerbo, København 1944

Dansk Blindesamfunds medlemsblade fra nr. 1-1911 til nr. 1-1942

Folketælling 1870, landdistrikter

Folketælling 1880 og 1921, København

Historiske noter om udviklingen af: "Blindes adgang til information fra 1811 til 2004" – ved Poul Lüneborg, Handicaphistorisk Tidsskrift nr. 8-2002 side 16 – 42

HVORSLEV-GERNINGS HISTORIE ved PROVST EMER. ANKER VESTERGAARD, 97 sider

Kirkebogen for Gerning sogn 1860 – 1891.

Levnedsbeskrivelse ved Anders Tindrup, indleveret 15. marts 1939 til Ordenskapitlet.

”Statens Institut for Blinde og Svagsynede i København”, 5. november 1858 - 1958 – 100-års jubilæumsskrift, København 1958.

SÅDAN FIK DANSKE BLINDE ET SKRIFTSPROG, af FOLKE JOHANSEN, København 1983.

Årsberetninger fra Danmarks Blinde for årene 1888 – 1937.

3.2. Adolf Andersen – stærkt svagsynet og forhenværende trykkerileder på Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde

ved Allan Andersen

Jeg er blevet opfordret til at fortælle om min farfar Sigurd Adolf Andersens virke som leder af trykkeriet for Blinde – en stilling, han fik i 1938. Jeg kan desværre ikke fortælle meget om hans arbejde i de første mange år. Men senere kom hele familien tæt på udviklingen af trykkeriet og stereotyperingsmaskinerne til trykning af punktskrift, som farfar var meget involveret i at få automatiseret.

Sigurd Adolf Andersen blev født d. 26. september 1904 omkring Faaborg på Sydfyn, hvor hans far havde et bådebyggeri. Jeg har desværre ikke kunnet finde ud af, hvordan min farfars opvækst har været. Det minder mig om, at vi alle skal huske at spørge vores ældre familiemedlemmer om, hvordan det var, da de var unge.

Farfar mistede det meste af synet under sin opvækst, sandsynligvis på grund af grøn stær. Jeg kan ud fra breve læse mig frem til, at han kom på blindeskolen i København i midten af 1920'erne, og her har jeg hans eksamenspapir år efter år, hvor han blev rost for sin indsats og fremgang, og han endte med en organisteksamen. Han har også modtaget undervisning i violin- og klaverspil.

Farfar boede i begyndelsen på instituttet, men flyttede senere på et værelse hos Victor Borges farbror, og han mødte også i disse år Wandy Tworek, så han har her været under masser af indflydelse til at udvikle sit violinspil.

På et tidspunkt spillede farfar også i Danmarks Radios Underholdningsorkester, og jeg forestiller mig, at det har været en af de musikalske venner, der har fået ham ind i orkestret. Farfar supplerede også indtægterne ved at spille rundt på diverse underholdningssteder i København.

Han mødte min farmor på Blindeinstituttet, hvor hun var ansat som stuepige. Hun gav ham et klaver, da han havde bestået eksamen – købt på afbetaling.

Farmor og farfar flyttede til Sjællandsgade, hvor de fik to drenge - Kurth (min far) i 1930 og Viggo i 1933.

Før farfar i 1938 blev leder af trykkeriet, kan jeg se af de breve, han modtog, mens han var på Blindeinstituttet, at han blev tituleret ”Trykker Sigurd Adolf Andersen”, så han har nok allerede dengang arbejdet med trykning af punktskrift.

Mine minder om farfar.

Jeg husker mange hyggelige juleaftener, som i min barndom altid blev holdt hos farmor og farfar, hvor farmor stod for maden. Efter spisningen i spisestuen blev fløjdørene ind til dagligstuen lukket, og min søster og jeg blev sendt ud i gangen. Farmor ryddede af i køkkenet, og så stod vi derefter sammen med hende klar ved fløjdørene. Når dørene blev åbnet, skinnede vores øjne om kap med juletræet, som nu stod tændt lige midt i stuen. Efter en masse ”ih og åh” hvor er det bare flot i år, blev der danset omkring træet,

mens vi sang. Farmor, mor og far kunne alle sangene udenad, og imens spillede farfar på klaveret.

Derefter var der uddeling af julegaver, altid en masse hjemmesyet tøj fra farmor og lidt legetøj fra mor og far. Mens de voksne drak kaffe, legede vi på gulvet med det nye legetøj, men husk at der som regel kun var ét stykke legetøj og ikke som i dag, hvor børn næsten får det, som vi dengang ville have oplevet som en hel legetøjsbutik. Efter kaffen satte far sig ved klaveret og farfar tog violinen og så blev der spillet megen god musik.

I hverdagene var farfar jo på arbejde, men kom hjem for at spise frokost, og så afsted igen. Dengang lå Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde i Randersgade i en stor bygning med et flot haveanlæg. Jeg var ofte på besøg med min far, da han jævnligt udførte forskelligt arbejde på trykkeriet. Han var uddannet som teknisk tegner og kunne se muligheden for, at de maskiner, som man skrev punktskriften på, måtte kunne gøres bedre. Når man havde trykket tasterne til det enkelte bogstav, trådte man på en stor pedal, og nålene markerede så punktskriftegnene i metalplader. Far kastede sig over at tegne en konstruktion, hvor maskinerne blev udstyret med motor, så der skulle færre kræfter til, og der kunne skrives hurtigere. Det syntes man godt om, så far fik en gammel maskine til trykning af punktskrift med hjem i vores lejlighed. Den optog så halvdelen af stuen, mens der blev monteret motor, og hele konstruktionen blev bygget op. Mange af delene lavede far selv på en drejebænk, han havde anskaffet, og som stod i gangen. Jo, der var meget omkring blinde i vores lejlighed. Far lavede også små prene til punktskrifttavler. Disse prene har jeg pudset mange af og lakeret og pudset igen. Mor sad tit og mærkede spillekort med disse prene, så de kunne bruges af blinde. Senere byggede min far en maskine, som kunne mærke kortene.

Farfar kom selvfølgelig tit hos os, især når maskinen skulle testes, og efter den blev leveret, fulgte der flere med. Blindeinstituttet i Norge viste også interesse, så da vi i 1960 skulle flytte til en moderne lejlighed i Husum, måtte far finde et lokale til at fortsætte produktionen af stereotyperingsmaskinerne; det blev i Landskronagade.

Far kunne ikke lade være med at videreudvikle maskinerne, og det var ikke altid nemt at få ledelsen af blindeforsorgen til at finde de ekstra penge, det ville koste.

Men der blev dog udviklet bedre og bedre løsninger, og der blev leveret maskiner både til Sverige og Norge, og hele vejen igennem var farfar med til at teste tingene. Når der var pres på, ville farfar frygtelig gerne hjælpe. Det var ikke altid nemt med hans dårlige syn, men han var klar, om det så bare var at slibe på nogle af maskindelene.

En lille sjov historie.

I 1961 havde jeg fået en idé om at trykke et skoleblad. Det havde jeg fortalt farfar, så en dag, vi var på trykkeriet, skulle vi en tur op på loftet; for her var måske noget, vi kunne bruge. Der gemte sig en kuffert med en stenciltrykmaskine, hvor man skulle lægge ét stykke papir i ad gangen og så spartle sværte ud over og derefter trække papiret ud, så var der et aftryk. Instituttet måtte ikke forære den væk, men jeg fik lov at låne den i 99 år. Den havde jeg meget sjov med, men skoleblad blev det nu ikke til.

Jeg mener, at der blev udfærdiget et stykke papir på lånet, men det kommer nok til at ligge lidt tungt, hvis de vil have den tilbage.

I 1962 flyttede vi i villa i Vangede, hvor der var plads til både værkstedet og familien. Omkring dette tidspunkt havde min far leveret en maskine til trykning af punktskrift i Oslo, og i 1963 skulle der også leveres en til Bergen. Den blev sendt derop i løsdele med fragtmænd, og i sommerferien kørte vi så alle sammen farfar, farmor, mor, far og os

børn en tur til Bergen, hvor vi boede i ca. en uge, mens far og farfar dagligt var på trykkeriet for at samle maskinen og få den testet.

Farfar havde på et tidspunkt klaget over, at rigtig mange af de spolebånd, der blev sendt ud med lydbøger og aviser, blev ødelagt undervejs af postvæsenet. Det var ellers nogle fine fiberkassetter, men de blev nogle gange kørt over af de store postbiler, og det kunne de ikke klare. Far, som altså var lidt af en opfinder, gik så i tænkeboks, og det førte til en specialfremstillet kassette i plastik. Far byggede en vakuumpresse, som kunne fremstille kassetten i en så hård plast, at den kunne holde. Den blev testet inde på hovedpostcentret, hvor flere af de største lastbiler kørte over kassetten, og båndet inden i havde ikke taget skade. Maskinerne blev installeret på trykkeriet, hvor man så selv kunne fremstille nye kassetter. Disse kassetter blev brugt, lige indtil de små kassettebånd overtog efter de gamle spolebånd.

På den måde havde far næsten sin daglige gang på trykkeriet, som var flyttet til Rønnegade. Jeg var stadig tit med, men var mest interesseret i at komme ind og hilse på Schandorff, som stod for hjælpemidler til blinde. Her havde jeg mulighed for at købe spolebånd i god kvalitet, og dem brugte jeg mange af i de år til at optage musik fra radioen.

Når der kom nye hjælpemidler, havde vi dem tit til test for at se, om det var noget, der var værd at indkøbe til blinde.

Vi havde i familien fået mange venner og bekendte blandt blinde, og nogle få kom hos os i mange år. Det var ikke kun arbejdsmæssige venskaber, og da vi også kom til mange fester i Bogensegade, mødte vi jo rigtig mange blinde. Det var gode fester, fint stort lokale med mange borde, hvor vi sad tæt, og der var kun meget få, som kunne se. Men dejligt at opleve, hvor fint de blinde fandt rundt i lokalet og også flittigt brugte dansepladsen.

Det var altid meget vigtigt for farfar at gøre sit arbejde så perfekt som muligt. Det er mig derfor også en stor glæde at kunne referere og citere fra et brev, som administrationschefen Bøgh Christensen skrev til farfar, da han lå syg på Bispebjerg Hospital. Han skrev, at det gjorde ham ondt, at min farfar var alvorlig syg, og at han i den anledning vil sikre ham et af blindevæsenets legater. Bøgh understregede, at det ikke skulle opfattes som en hjælp, men som en anerkendelse af "den store indsats, De har ydet igennem Deres mangeårige virke for Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde.

Hvis vi skulle betale Dem for al det arbejde, De har gjort udover, hvad De har pligt til, så fik vi nok at gøre, og jeg er fuldstændig klar over, at det har heller aldrig været Deres egen mening".

Brevet er stilet til trykkerileder, organist Adolf Andersen, pt. Bispebjerg Hospital.

Farfar fik en blodprop i 1972, som han desværre døde af. Mange år senere arvede jeg hans klaver, som havde været turen omkring flere familiemedlemmer. Det trængte til at blive stemt, og vi fandt en blind klaverstemmer, som kom og stemte det. Han fortalte, at han kunne huske alle de steder, han havde været at stemme klaver, men mente ikke at have været på vores adresse tidligere. Da han havde arbejdet lidt med klaveret, kaldte han på mig og spurgte om, hvor klaveret var fra, for han var overbevist om, at det måtte være Adolfs klaver. Det kunne vi så glæde ham med, at det var, og jeg var forbløffet

over, at han uden syn kunne genkende et klaver, som det var mange år siden, han sidst havde stemt.

Artiklen er let redigeret af redaktør Ove Gibskov og offentliggjort i Nyhedsbrev nr. 2/2024 udgivet af Blindehistorisk Selskab.

3.3. Jørgen Plenge – en humanistisk ildsjæl med visionært vingefang i blindeverdenen

ved Ove Gibskov

I dag siger navnet Jørgen Plenge nok desværre ikke ret mange medlemmer af Dansk Blindesamfund noget. Når jeg anvender ordet "desværre", er det fordi han i mere end 40 år på vidt forskellige områder ydede en kolossal indsats til gavn for blinde i hele landet, og så sent som i 1977 blev han af DBS's forretningsudvalg i Medlemsblad nr. 4 omtalt som en af dem, der både kendte og var kendt af flest blinde.

I 1930 blev Jørgen Plenge ansat som vikar på Blindeinstituttet i København. Han var cand.mag. i historie og kristendomskundskab og selvfølgelig interesseret i at få litteratur til sine elever. Den var der nemlig ikke ret meget af på det tidspunkt. Fra instituttets oprettelse i 1858 og til 1924, hvor bibliotek og trykkeri blev udskilt som en selvstændig del af instituttet og fik sit eget budget, trykte man kun ca. 100 bøger.

Derudover havde foreningen "Danmarks Blinde", som blev stiftet i 1883, oprettet et bibliotek, hvor mennesker med interesse for blinde på frivillig basis afskrev bøger på tavle med pren. Men allerede 11 år senere fik foreningen etableret det første trykkeri her i landet, hvor man kunne trykke punktskrift på begge sider af papiret.

I 1929 tog instituttet kontakt til fængselsvæsnet med henblik på at få indsatte til at afskrive bøger, og det blev til et mangeårigt godt samarbejde med fængslet i Vridsløselille, der allerede i 1930 havde 3 indsatte i gang med at overføre bøger til punktskrift.

Jørgen Plenge fik snart sin gang i trykkeriet, og i 1932 blev han fast ansat som lærer på skolen og leder af Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde, der stadig lå på instituttet. Allerede i 1933 kan man i en beretning om instituttet læse, at der fra 1930 til 1933 blev trykt flere bøger end i hele perioden fra 1858 til 1930. Af samme beretning fremgår det også, at der på instituttet blev oprettet 2 læsestuer – en for drenge og en for piger, og meningen var, at drengenes senere skulle åbnes for voksne blinde. Læsestuerne indeholdt bl.a. håndbøger af forskellig art og biografier. Desuden blev der nu udsendt julehefter til eleverne, og i sommerferien 1933 kunne de uden at betale for det vælge mellem at få tilsendt enten Johannes V. Jensen: "Kongens Fald", Karoline Graves: "En Almuekvindes Liv" eller Jack London: "Ulvehunden". Også voksne blinde kunne købe både julehefterne og bøgerne for meget få penge. Den slags muligheder og tilbud havde aldrig eksisteret, før Jørgen Plenge blev leder af trykkeriet; og i anledning af hans 80-års fødselsdag i 1979 skrev instituttets tidligere inspektør, Folke Johansen, i instituttets

husavis, en artikel med titlen *"Et bibliotek for blinde vokser op"*. Her nævnte han bl.a., at antallet af medarbejdere både i fængslet og på instituttet steg stærkt, og at 11 af de indsatte omkring 1940 var heldagsbeskæftiget med overføring af bøger, og de dygtigste kunne skrive 20 sider om dagen. Men ikke alle indsatte kunne arbejde på egen hånd, og Folke Johansen fortsætter: "Det var Plenge, der fodrede alle med opgaver, og da fanger ikke holdt ferie, så fik Plenge heller ikke meget kendskab til dette begreb."

Det gjaldt også, da Jørgen Plenge senere blev gift og fik børn. Hans datter og søn, Dunne og Vagn Plenge, har fortalt mig, at de sjældent har oplevet deres far have ferie, men at de selv og deres bror, Lars, tit holdt sommerferie på en gård i Jylland hos nogle af hans barndomsvenner.

Adskillige blinde har gennem de mange år, hvor Plenge var ansat i blindeforsorgen, både i Medlemsbladet og i andre sammenhænge givet udtryk for den store betydning, han har haft for dem. Allerede i Medlemsblad nr. 14 fra 1937 skriver bladets senere mangeårige redaktør Poul Glygård: *"Da jeg besluttede mig til at tage paa Højskole, anede jeg ikke, hvilke Besværligheder det var forbundet med; men jeg havde det Held, at Overlærer Plenge og flere andre skaffede mig af med en hel Del af de mere tekniske Vanskeligheder, saaledes at jeg saa temmelig ubekymret kunde gaa i Gang med Vinteren paa Askov."*

Jørgen Plenge og trykkeriet fik efterhånden andre opgaver end fremstilling af skønlitterære bøger og skolebøger til instituttets elever. I 1930'erne begyndte ganske få blinde nemlig at gå i almindelig folkeskole og tage boglige uddannelser. Blandt dem blev Aage Angelbo, som var landets første blinde student, cand.mag. i engelsk, tysk og fransk, mens en anden tog juridisk embedseksamen. Han hed Knud Lomholdt-Pedersen og blev som stud.jur. i 1940 interviewet i DBS's Medlemsblad nr. 25, hvor han om Jørgen Plenge udtalte: *"Naar jeg overhovedet er naaet saa langt, som det er Tilfældet, skyldes det for en stor Del det store og uegennyttige Arbejde, som Hr. Overlærer J. Plenge har præsteret for at mætte min Bøghunger. Lige fra det Aar, jeg kom ind i Mellemskolen og til i Dag, har Hr. Plenge paa bedste Maade sørget for, at de Bøger, jeg skulde bruge, rettidigt blev skrevet af til mig. Maa jeg derfor her benytte Lejligheden til paa det varmeste at takke Hr. Plenge for den uvurderlige Indsats, han har ydet paa dette specielle Omraade."*

Gennem tiden har jeg selv mødt mange, som i tilsvarende grad har givet udtryk for, hvor meget Jørgen Plenges engagement og hjælp har betydet for, at de fik den litteratur, der var nødvendig for deres uddannelse. Det gælder også for mig – men herom senere. For nu kommer der endnu et uddrag fra Folke Johansens fødselsdagsartikel: *"Ud over de faste overførere var der stadig en del velvillige mennesker, der privat afskrev bøger for instituttet. Dem skulle Plenge også give opgaver, eventuelt skulle han uddanne dem først. Inden alle disse forskellige punktoverførere fik tildelt deres opgaver, var alt gennemset og tilrettelagt af Plenge, dvs at der omhyggeligt var sat fodnoter med forklaring ved alle fremmedord, for som han sagde "blinde har jo ikke nogen ordbog", og alle billeder var skrevet om til tekst."*

Plenge læste selv korrektur, men senere blev der dog ansat korrekturlæsere.

Da bogproduktionen i 1930 begyndte at stige, blev lokaleforholdene snart et problem, men det hjalp dog noget, at eleverne i de yngste klasser i 1935 flyttede til Refsnæs. Trykkeriet rykkede op i loftlokaler på 2. sal over gymnastiksalen, og biblioteket blev placeret i 3 gamle militærbarakker i haven.

"Al transport af bøger mellem de to afdelinger foregik" som Folke Johansen skriver, "i tøjkurve af piletræ. Her skulle biblioteket dog kun være midlertidigt, men så kom krigen, og alt imens træbarakkerne blev mere og mere utætte, og bøgerne efterhånden lå i store stabler på gulvene og de overfyldte reoler, så gik der omkring 20 år", før trykkeriet og biblioteket endelig kunne flytte til gode lokaler udenfor instituttet.

Hver onsdag aften gennem mere end 30 år stillede Jørgen Plenge sig selv og sit hjem til rådighed for oplæsning.

Det fortalte Aarhuskredsens senere formand organist Walther Gaihede om i Medlemsblad nr. 12 fra 1968: *"De senere så berømte læseaftener i J.P.'s bolig på instituttet startede med en klassesammenkomst i 1931 for at lære den romantiske litteratur at forstå, men det blev naturalismen, der optog os ved de kommende års mange læseaftener, som efterhånden samlede blinde og svagsynede fra hele København. Det var en rig verden, som gennem disse oplæsninger åbnede sig for os. Den gang havde man jo ikke nogen båndoptager at ty til. Ved denne gerning fik vi indblik i en betydelig del af den daværende moderne litteratur, der senere nok har været os til hjælp ved forståelsen af den nyeste tids skrivekunst."*

Som andre også har fortalt, blev disse læseaftner eller "onsdagsaftner", som de efterhånden kaldtes, meget populære. I begyndelsen af 40'erne var deltagerantallet ofte over 60, og som Folke Johansen skriver: *"Det var næsten mere, end den lille lejlighed kunne rumme. I de tre små stuer sad man på gulvet, på sengene, og hvor der ellers var plads fra tidlig aften til ud på de små timer. Plenge selv stod op i den lillebitte entre og læste med klar stemme den hele aften, kun afbrudt af en pause, hvor han vandrede rundt med sine store forsamlingshuskaffekander."*

Familien Plenge flyttede senere fra instituttet til en villa på Rosenvængets Allé, hvor der jo så også blev bedre plads til de mange, som deltog i "onsdagsaftnerne". De aftner husker Vagn Plenge og hans søskende tydeligt – ikke mindst fordi, de også nød godt af den kage, deres mor Esther, som selv havde været elev på instituttet, bagte til de mange gæster.

Hende kan man i øvrigt få meget mere at vide om i Nyhedsbrev nr. 3 fra i år, der også indeholder digte til hende, som er skrevet af datteren Dunne Plenge.

Og så igen tilbage til Folke Johansens beskrivelse: *"Som lærer og ved "onsdagsaftnerne" satte Plenge umådelig megen læselyst i gang, men også gennem biblioteket søgte han at tilfredsstille folks læsetrang og videlyst. Udover det allerede nævnte redigerede han tidsskrifterne "Budstikke" med tillæg, "Menneskelighed" og "Radio-og bogorientering". Der lå altid udklip af kronikker, artikler o.m.a. fra aviser, ugeblade og tidsskrifter i hans hjem, udklip, der med tiden skulle finde anvendelse i en eller anden artikel.*

Plenge var enerådende m.h.t. valg af bøger, der blev overført til punktskrift, hvorfor kvaliteten lå højt, og ikke alle fik mulighed for at læse, hvad de kunne tænke sig at læse. Som et kuriosum kan nævnes, at Henning Friis, Socialforskningsinstituttet, i 1955 foretog en "efterundersøgelse af elever udskrevet af blindeforsorgen", og heri konstaterede han, at: "blinde læser megen skønlitteratur, som ligger på ret højt litterært niveau". Senere blev der oprettet et "bogudvalg", hvis medlemmer var forstanderne for de to blindeinstitutter og 2 medlemmer valgt af Dansk Blindesamfund."

Det var bogudvalgets opgave at tage stilling til, hvilke bøger der skulle overføres til punktskrift og senere jo altså også indlæses på bånd.

Allerede i 1935 skrev forfatteren Karl Bjarnhof i avisen "Social-Demokraten" en kronik med titlen "Den talte Bog". Her fortalte han om udenlandske forsøg med indlæsning af bøger og sluttede med et udsagn om, at kun 50% af blinde kan læse punktskrift, og at en stor del af resten ikke kan lære det af forskellige årsager, og "for alle disse Tusinder vil "Den talte Bog" betyde nyt Land, som med eet Slag frilægges."

Året efter kom Plenge med yderligere oplysninger i artiklen "Den talende Bog" i Nordisk Blindskrift, og i 1937 var biblioteket i gang med at indlæse bøger på en form for grammofonplader med et indlæsningsapparat, man havde fået i fællesskab med Taleinstituttet. Men det var desværre ikke af særlig god kvalitet, og kort efter kom besættelsen. Indlæsningen blev dog fortsat i forventning om, at man kunne få bedre afspilningsmuligheder, når krigen var forbi.

I årene umiddelbart efter befrielsen skete der ikke ret meget, og under overskriften "Forskellige Biblioteksspørgsmaal" gav Jørgen Plenge i DBS's Medlemsblad nr. 7 fra 1948 en orientering om den aktuelle situation, og hvad man håbede at opnå i de kommende år:

"Indlæsningen er væsentligst foretaget af Punktskriftslæsere efter Bøger, der allerede er overført til Blindeskrift. Der er indtil Dato indlæst 15 større og mindre Værker. De talende Bøger skal jo i hvert Fald i første Omgang først og fremmest stilles til Raadighed for de Læsere, der ikke kan lære at læse Punktskrift, og der er derfor god Mening i at have de samme Bøger baade som Punktskrift og som »talende Bøger«, men efterhaanden som der kommer virkelig Gang i Arbejdet, vil man lade indlæse ogsaa andre Bøger, og Indlæsningen vil saa ogsaa kunne komme til at betyde en Forøgelse af den Litteratur, Blinde kan faa Adgang til."

Angående fremstillingen af punktskriftbøger skrev Plenge i samme blad: "Af Papir har man kun til Husbehov. Man maa jo tage i Betragtning, at der nu er næsten et Aars Leveringstid paa Papir, at Tiderne stadig er meget usikre, og at man ikke kan risikere ikke at have lidt i Reserve. De Noder, Musikerne og Blindeinstitutterne skal bruge i deres Erhverv og til Undervisning, og de Bøger, Institutterne skal bruge til Undervisning, skulde under alle Omstændigheder gerne kunne udkomme. Endvidere leverer Statens Trykkeri jo Papir til Blinde i hele Landet. Derfor har man været og er stadig forsigtig med at udbyde Bøger til Salg, men der er dog overført en Del, som nok skal dukke op i "Danmarks Blindes Bibliotek. Imidlertid er der ikke trykt saa mange skønlitterære Bøger som i 1930'erne. Dette skyldes for en stor Del, at megen Arbejdskraft har været bundet

af specielle Opgaver, som nye Uddannelsesomraader har stillet: Massageuddannelsen, Kontoruddannelsen o.s.v., ligesom man ogsaa har søgt at komme enkelte Læseres mere specielle Ønsker i Møde ved at lade Bøger afskrive. Dertil kommer, at de Trykkemaskiner, Fængslet har haft at arbejde med, efterhaanden er blevet meget slidte, og man har i de senere Aar stadig maattet have saa en og saa en anden af dem til Reparation, der under de nuværende Forhold tager meget lang Tid. Man haaber i Løbet af et Aars Tid at faa et Par helt nye og moderne Maskiner til Trykkeriet i København, hvorefter Maskinerne der kan gaa til Fængslet. I Fængslet er det en stadig skiftende Stab af Mennesker, der er beskæftiget med Overføringen, og nægtes kan det ikke, at Arbejdstempoet er gaaet tilbage: Som god Arbejdsfælle maa man ikke yde for meget. Det har Fængslet nu søgt at ændre paa ved at indføre Akkordbetaling. Det er Bibliotekets Haab, at nye Maskiner og en større Interesse hos Overførerne i Fængslet maa bevirke en forøget Produktion, og efterhaanden som der bliver skabt Undervisningsbøger til de nye Uddannelsesomraader, vil man saa igen kunne naa eller helst komme op over den tidligere Produktion af Skønlitteratur og populærvidenskabelig Litteratur — i hvert Fald til Udlaan”

Først i 1954 blev man, på et nordisk fællesmøde, enige om at følge en engelsk model, hvor der blev benyttet båndoptagelser i stedet for plader. Desuden besluttede man at anvende samme slags apparatur, så hvert lands brugere kunne låne indlæste bøger fra de andre lande.

I 1944, altså ti år inden det her nordiske initiativ blev taget, var Jørgen Plenge blevet inspektør på instituttet med en prøvetid på et år, og i 1946 ændredes hans stillingsbetegnelse til forstander.

Som før nævnt havde han jo allerede i 1930'erne stået for fremstillingen af punktskriftbøger til nogle få elever, som ikke gik på instituttet men i folkeskolen, gymnasiet og enkelte senere på universitetet.

Som forstander tog han nu initiativ til at udvide antallet af uddannelsesmuligheder for instituttets elever. Det fortalte den tidligere elev Eigil Fuglsang om i DBSs medlemsblad nr. 12 fra 1967, hvor han i halvandet år havde været ansat som præst ved Kingos Kirke på Nørrebro:

”I 1947 rykkede jeg ind på instituttet i København, og dermed havde jeg erhvervsproblemet lige inde på livet. Det stod allerede den gang klart, at uddannelsen af blinde måtte forbedres og fornyes, og forstander Plenge og hans personale fik sat et hold sammen på 7 elever, som skulle tage præliminæreksamen. (Dens indhold svarede omtrent til en realeksamen men med den væsentlige forskel, at man skulle op i ubegrænset pensum, og at kun eksamenskaraktererne talte med.) Det blev en streng tid, for vi var ikke vant til at bestille ret meget, og her fik vi pludselig 6 faste skoletimer plus forberedelsen, og det kunne godt blive en lang skoledag. Imidlertid fik vi al den hjælp på instituttet, vi behøvede, og vi fik alle eksamen.

Derefter tilrådede både administrationschef Bøgh Christensen og forstander Plenge mig at tage studentereksamen, uden at man dog – jeg mindst – anede, hvad det skulle føre til. Det lykkedes også, og i tænkepausen året derpå tog jeg korrespondenteksamen ved

Købmandsskolen med den store stenografiprøve, og det kom mig i høj grad tilgode i de senere studier. Derved blev jeg i stand til at referere og bearbejde forelæsnings og lærebøger, som jeg fik forelæst på en sådan måde, at jeg havde kompendier til støtte ved repetition.

Jeg overvejede at studere historie men indså dog hurtigt, at dette studium krævede så megen vanskeligt tilgængelig litteratur, at det ville blive svært at gennemføre det. Jeg standsede da ved teologien, som er et gammelt fag, som ligger i faste rammer, og det har jeg ikke fortrudt.

Jeg har altid fået hovedlærebøgerne, når jeg blot sagde til i god tid. Jeg var ofte forbløffet over, at man fik disse mange hundrede punktsider færdige rettidigt i Statens Trykkeri. Man må huske, at det teologiske studium for blinde er nyt herhjemme.”

Ligesom Eigil Fuglsang og mange andre tænker Inge Jørgensen også med glæde tilbage på sin elevtid, mens Jørgen Plenge var forstander og nævner spontant hans interesse for de enkelte elever og hans kolossale arbejdsindsats. Hun fortæller, at de elever, der endnu ikke var faldet i søvn på hendes sovesal, næsten altid kunne høre Plenge forlade kontoret ved midnatstid og gå forbi sovesalen hen til sin lejlighed.

Han var tit engageret i flere ting på samme tid og lovede eleverne flødeboller, hvis det skulle ske, at han som lærer kom for sent til en time, og dem har Inge Jørgensen fået ganske mange af. Plenge opfordrede hende til at tage præliminæreksamen, derefter blev hun fysioterapeut og har stadig i en alder af 86 sin hverdag fyldt op med patienter.

I 1952 valgte Jørgen Plenge at komme tilbage som leder af trykkeriet og biblioteket. For som Folke Johansen i den tidligere citerede artikel skriver: *”Det var her, hans store interesse lå. Både i 40’erne og 50’erne blev der fremstillet bogmateriale til nye uddannelser og udvidelse af de tidligere, her skal bl.a. nævnes bøger til studenterkursus, Købmandsskolen, socialrådgiveruddannelsen, bøger om hønseavl og svineavl o.m.a.*

Plenges navn var ikke altid i forgrunden i det, han foretog sig, men i baggrunden var han uhyre flittig og foretagsom.”

I 1954 flyttede både trykkeri og bibliotek fra instituttet og til Den Sociale Skoles bygning i Randersgade, hvor der også var plads til at udvide. To år senere havde man fået indrettet indlæsningscentral med studier og kopieringsanlæg, og i juli 1958 var der allerede indlæst 195 forskellige værker, men antallet af læselystne lånere var 350. Disse tal siger, som Folke Johansen skriver, *”mere end ord om bibliotekets problemer. Biblioteket måtte jo rette sig efter bevillingens størrelse og så prøve at fordele lytternes ønsker så godt som muligt. I øvrigt hjalp det ikke på problemerne, at Invalideforsikringsretten et par måneder senere bevilgede yderligere 300 afspilningsapparater til lånere. For bevillingerne til bøger blev ikke større af den grund, der var kun penge til indlæsning af 100 bøger om året. Det hjalp dog noget, at Dansk Blindesamfund skænkede et beløb til indlæsning af 100 bøger ekstra.”*

Det viste sig også snart, at indlæsning på bånd kunne bruges til meget andet end skønlitteratur. Båndbøger blev brugt til blinde folkeskoleelever for at afhjælpe manglen

på punktskriftbøger, som ikke kunne skaffes hurtigt nok. Hos båndlæserne opstod der desuden et ønske om at få kendskab til stof fra aviser og blade, så man ikke udelukkende var afhængig af det, radioen og efterhånden også fjernsynet bragte.

Dette ønske blev i 1959 imødekommet med en landsdækkende lydavis, hvis første halvdel redigeredes af to deltidsansatte journalister og indeholdt aktuelt stof, mens Plenge selv stod for anden halvdel med bl.a. kronikker, kommentarer og længere debatindlæg. Denne del af redigeringen blev dog efterhånden også overtaget af journalisterne, så Plenge kunne engagere sig mere i andre opgaver.

Fra gammel tid var det muligt for blinde at købe bl.a. punktskriftpapir, punkttavler, prene og kortspil på instituttet. Det blev nu biblioteket, der forhandlede disse ting, og Plenge fik udvidet omfanget af forskellige hjælpemidler som f.eks. husholdningsartikler, som kan hjælpe blinde i dagliglivet. Det blev til Statens Hjælpemiddelcentral.

Jørgen Plenges navn og de tidsskrifter, han redigerede, blev også kendt og værdsat i de andre nordiske lande, hvad man f.eks. kan læse om i et nummer af Nordisk Blindetidsskrift fra 1959. Her skrev Halvdan Karterud, der underviste på Blindeinstituttet i Trondheim og selv var blind: *“Med sin omfattende lesning, sin sunne dømmekraft og sin sikre smag har Plenge de aller beste forutsetninger for gjennom punktskrift og lydbånd å la de blinde få del i de beste og mest aktuelle av litteraturens skatter både bøker og kanskje enda mer kronikker og tankevækkende artikler i aviser og tidsskrifter. “Jeg er som en høne, som finner et kørn,” sa han engang i spøk. Hva disse hans “kørn”, som i årenes løp er blitt publisert i det gedigne tidsskrift “Menneskelighet” og i ukebladet “Budstikke”, har betydd for hele Nordens kunnskapssøkende og litterært interesserte blinde, kan neppe overvurderes.”*

Efter 10 år i Randersgade måtte trykkeriet og biblioteket igen skifte adresse, da lokalerne skulle bruges til andre formål. Så i 1964 flyttede den nu ganske store virksomhed med alle dens forskellige forgreninger til Rønnegade.

Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde var på godt 30 år vokset op fra næsten intet og indeholdt nu forlagsvirksomhed, trykkeri, bogbinderi, lager, landsbibliotek med punktskriftbøger, lydstudier, lydbogsbibliotek for hele landet og en stor hjælpemiddelcentral.

Min egen relation til Jørgen Plenge begyndte i 1964, hvor jeg sammen med Hans Rasmussen – en af mine klassekammerater helt tilbage fra Refsnæs – kom i 1.g på Johannesskolen i København. Der var en anden af vores kammerater, Kurt Nielsen, som var blevet optaget et par år tidligere, og når det netop var der, blinde nu fik mulighed for at tage studentereksamen, skyldtes det i høj grad Jørgen Plenge, som kendte skolens rektor, og hvis børn selv gik der. Når man udelukkende benyttede ét gymnasium, var det jo også lettere at få de punktskrift- eller båndbøger, der skulle bruges, end hvis man kunne vælge mellem flere gymnasier, som ikke nødvendigvis anvendte de samme bøger.

Vi startede som nysproglige i 1.g, men i løbet af ret kort tid viste det sig, at flere af mine bedste klassekammerater ville have en gammelsproglig studentereksamen, hvor de

sproglige hovedfag ud over dansk var græsk og latin. Den begyndte man på i 2.g, og der var flere grunde til, at jeg også havde lyst til at tage sådan en eksamen. Dels ville jeg gerne gå videre sammen med nogle af dem, jeg fungerede bedst socialt sammen med, ligesom jeg faktisk også interesserede mig for både græsk og romersk mytologi og historie. Desuden må jeg indrømme, at det også betød en del, at man i stedet for engelske og tyske stile blot skulle aflevere en ret kort skriftlig oversættelse fra latin til dansk.

En eftermiddag i slutningen af 1.g mødte jeg tilfældigvis Plenge i instituttets læsesal, hvor han spurgte, hvordan det gik på gymnasiet. Efter at have fortalt det, gav jeg ham så årsagerne til mit ønske om at skifte retning – bortset fra det med at undgå engelske og tyske stile. Han svarede, at det jo ville betyde, at der skulle laves en hel del ekstra bøger, og at en gammelsproglig studentereksamen heller ikke var noget for Per og Poul. Jeg fik så sagt, at det ikke var dem men derimod Ove, det handlede om. Plenge lo og sagde, at det jo var rigtig nok, og det endte med, at jeg fik lov.

Dengang eksisterede der hverken et studieogsbibliotek på instituttet eller en erhvervsafdeling på biblioteket. Så de penge, der skulle bruges til fremstilling af studieogser, måtte tages ud af bibliotekets almindelige budget, og selv om instituttet skulle godkende valget af uddannelser, var det i høj grad op til Plenges vurdering, om biblioteket ville investere midler i en bestemt uddannelse, der jo så ikke kunne bruges til andre opgaver.

Plenges søn, Vagn, som selv var gammelsproglig student og havde lært punktskrift af sin mor, overførte min begynderbog i græsk, og jeg har aldrig fundet den mindste fejl i hans arbejde. Vi havde 8 græsktimer om ugen, og Vagn var hele tiden en dag foran det, vi havde for, så jeg aldrig kom bagud.

Hans far forlod hver eftermiddag selv biblioteket på sin knallert og kørte ned til instituttet, hvor han overrakte mig næste dags tekst. Lederen af Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde kunne nok have brugt sin arbejdstid mere hensigtsmæssigt, men det var i hvert fald hyggeligt at møde ham næsten dagligt og få en lille snak om vidt forskellige ting.

Efter, at jeg for nylig i min research har fundet den tidligere citerede udtalelse af Halvdan Karterud om Jørgen Plenges og hans tidsskrift "Menneskelighed"s betydning i hele nordn, er min interesse for at få et grundigt kendskab til indholdet naturligvis blevet vakt. Midt i 1960'erne, da tidsskriftet ikke længere udkom, fandt jeg på Blindeinstituttets læsesal et par numre, og husker, at det ene indeholdt en artikel med en brevveksling mellem Albert Einstein og Sigmund Freud om årsager til krig og pacifismens betydning.

I forbindelse med artiklen her har jeg så talt med en hel del ældre blinde for at høre, om de lå inde med eksemplarer af "Menneskelighed" – men desværre uden resultat.

Det naturlige ville selvfølgelig være at kontakte Nota, Men her har man destrueret næsten alle punktskriftbøger, der ikke er digitaliseret uden at sørge for, at de som noget helt naturligt er blevet erstattet af digitaliserede udgaver.

Det gælder i hvert fald hele den omfattende mængde af bøger, der var fundamentet i det trykkeri og bibliotek, Jørgen Plenge opbyggede, og som i dag hedder Nota.

Et stort udvalg af Georg Brandes' skrifter, Otto Gelsteds prosaudgave af Odysseen, bøger af Sartre, Steinbeck, Hemingway, Blicher, Nexø og Rifbjerg er blot et lille udbud i spændvidden af de værker, vi har kunnet læse på punktskrift i Plenges tid, men som nu må overføres igen, hvis man skal have adgang til dem. Det vil dog slet ikke kunne lade sig gøre med et tidsskrift som "Menneskelighed", da det udelukkende udkom på punktskrift, og ingen i dag har viden om ret meget af indholdet.

Jørgen Plenge sluttede som leder af trykkeriet og Biblioteket i 1968. I den anledning skrev Dansk Blindesamfunds daværende formand Svend Jensen i medlemsblad nr. 12: *"Vi har i Dansk Blindesamfund ofte skudt med skarpt på Biblioteket, når vi syntes bogudbudet og betjeningen ikke svarede til vore ønsker. Vi har dog altid haft den glæde, at vor kritik af forholdene aldrig har behøvet at rette sig mod hr. Plenges person, idet vi sammen med alle vore medlemmer altid har følt, at han satte alle kræfter og al sin energi ind på at give biblioteket en sådan standard, at vi kunne være tjent med det. Den voldsomme ekspansion, Biblioteket har gennemgået og stadig gennemgår, har medført, at hr. Plenges sidste arbejdsår, vel nok også stik imod al sædvane, har været de mest krævende, og idet vi endnu engang siger tak for det store arbejde, vil vi derfor benytte lejligheden til at ønske hr. Plenge et velfortjent og langt otium."*

Men Jørgen Plenge blev dog ikke fuldtidspensionist. Seks år efter, at han var begyndt som lærer på instituttet, medførte hans engagement og indlevelsessevne i blindes forhold, at han påtog sig posten som sekretær i "Foreningen til Fremme af Blindes Selvvirksomhed." Selvvirksomheden, som man i daglig tale kaldte den, blev stiftet i 1862 med det formål at støtte selvstændigt erhvervsdrivende blinde. Derudover drev Selvvirksomheden værksteder og udsalg, men i 1929 overgik både værksteder og udsalg til Blindes Arbejde A/S, som Selvvirksomheden sammen med Dansk Blindesamfund var med til at etablere. I 1933 fik Selvvirksomheden oprettet Bredegaard, et hjem for blinde mænd i Fredensborg og dækkede driftsudgifterne indtil Bredegaard i 1949 blev overtaget af staten.

Selvvirksomhedens hovedopgave var dog primært at støtte blinde håndværkere med hjælp til køb af materialer, værktøj og instrumenter m.v. Desuden dækkede man håndværkernes udgifter til fragt for de materialer, de havde brug for.

Jørgen Plenge fortsatte som Selvvirksomhedens sekretær helt frem til 1977, hvor han selv var blevet 77 år.

I den anledning skrev DBSs forretningsudvalg i Medlemsblad nr. 4 bl.a.: *"Jørgen Plenge har altid udvist en utrolig hjælpsomhed, men, og det er vigtigt, han har altid forstået at yde hjælpen uden formynderi og uden nedvurdering af den, han skulle hjælpe."*

Der er ingen tvivl om, at Jørgen Plenges mange venner i landet over sammen med os i Dansk Blindesamfund føler dyb taknemmelighed over for det store arbejde, der her er præsteret, og vi ønsker, at der nu må blive tid til et indholdsrigt og langt otium."

Gennem alle årene i Selvvirksomheden fik Plenge tæt forbindelse med mange af landets selvstændige erhvervsdrivende blinde og indblik i deres vilkår. Det resulterede i en ret

omfattende brevveksling, og som et eksempel på denne kommer her et uddrag af to breve, som Vagn Plenge har givet mig:

Håndskrevet brev fra Andreas Jacobsen, Stubbekøbing Koste- og Børstefabrik, 10. dec. 1956:

"Kære Herr Forstander J. Plenge

Mange Tak for Deres venlige Brev af 20/11 med Meddelelsen om det bevilgede Beløb Kr. 1000, som jeg er meget taknemmelig for. Jeg er stadig uarbejdsdygtig og under Lægebehandling, men haaber dog stadig på Bedring.

Idet vi ønsker Dem alle: "Glædelig Jul og lykkeligt Nytaar", siger vi endnu en Gang mange Tak.

Deres hengivne Andreas Jacobsen & Edith Jacobsen."

Det var jo ikke så almindeligt og let dengang at tage kopier af de breve, man sendte; men senere i korrespondancen kan vi så læse dette ufuldendte udkast til et brev fra Jørgen Plenge.

11. juli 1957

"Kære fru Edith Jacobsen!

Tak for Deres venlige Brev! Først engang i juni kom jeg til at læse et blad, hvor det stod meddelt, at Deres mand var død. Jeg blev meget bedrøvet over at erfare, at jeg ikke mere skulle komme i forbindelse med en mand, jeg har holdt af og værdsat højt lige fra de dage for nu adskillige aar siden, hvor jeg traf ham paa instituttet og havde nogle gode samtaler med ham. Jeg vil altid mindes ham og hans venlighed mod mig med taknemmelighed; det var en opmuntring for mig – og vil for øvrigt stadig være det;"

Vagn Plenge fortæller, at hans far, som jo altså nærmest aldrig holdt ferie, ofte helt frem til om eftermiddagen juleaftensdag kunne sidde og arbejde med noget for Selvvirkomheden, som skulle være afsluttet inden årets udgang. Det skete da også, at han faldt i søvn ret tidligt juleaften.

Både Jørgen Plenges børn og mange andre har fortalt om hans livslange interesse for hunde. Han havde en kennel med mellemstore sorte pudler, som boede i kælderen under villaen, da familien flyttede til Rosenvængets Allé. Det gjaldt dog ikke hanhunden Bjørn, der fik lov til at være oppe i stuerne.

Selv om Plenge ofte kom for sent hjem til aftensmaden, skulle han altid først ned og fodre hundene, som også havde halvdelen af familiens store have, der var indhegnet som hundegård.

Han mente, at alle burde have mulighed for at eje en hund, uanset hvor de boede, og med henblik på avl købte han i England som den første her i landet et par hunde af racen basenji, der ikke gør. Men i modsætning til pudlerne, som fik mange hvalpe, resulterede det dog kun i ganske få hvalpe.

Vi fortsætter i privatsfæren, hvor Vagn Plenge har fortalt mig, at hans far sammen med mange andre i 1920 gik gennem Strøget i København og udråbte republikken. Det var under påskekrisen, hvor en stor del af befolkningen mente, at Christian d. 10. havde begået statskup.

Jørgen Plenge var dengang radikal men forlod senere partiet. Han vedblev dog med at være kritisk overfor monarkiet og sagde nej tak, da han fik tilbudt et ridderkors.

Jørgen Plenge døde den 1. marts 1981, og i den nekrolog, Svend Jensen som formand for Dansk Blindesamfund skrev i Medlemsblad nr. 6 stod der bl.a.:

”Jørgen Plenge var af naturen en ægte humanist med dybe og varme følelser for de mennesker, han kom i berøring med, og hans største indsats har da nok også været den personlige hjælp og bistand, som han har ydet til tusinder af blinde i dette land.

Også i forholdet til Dansk Blindesamfund er der grund til at mindes Jørgen Plenge med glæde, idet han helhjertet forstod blindes ønske om at varetage egne interesser ud fra egne ønsker og forudsætninger.

Jørgen Plenges indsats i alle dens aspekter vil sikre ham en varig plads i blindesagens historie.”

Ovenstående er i høj grad baseret på oplysninger fra Dansk Blindesamfunds medlemsblade i årene 1937 til 1981, hvor Jørgen Plenges navn nævnes, og som Poul Lüneborg har fundet og sendt mig. Titlerne på de øvrige skriftlige kilder er alle nævnt i artiklen, hvis indhold, ud over bidrag fra de omtalte personer, også er et resultat af samtaler med andre, som har kendt Jørgen Plenge.

I næste nummer af Nyhedsbrevet er Jørgen Plenge også med. Her kan man læse, hvordan han i bladet ”Frit Danmark” efter befrielsen i 1945 afslørede, hvor begejstret forfatteren Karl Bjarnhof havde været for det nazistiske Tyskland, indtil han i 1942 gik ind i modstandsbevægelsen, *”da hans kloge Hjerne”*, som Plenge skriver, *”sagde ham, at Tyskerne vilde tabe.”*

Karl Bjarnhof glemte ikke, hvad Plenge havde skrevet, og i forbindelse med Blindeinstituttets 100-års jubilæum i 1958 misbrugte han i den grad sin stilling i Danmarks Radio til at tage en nederdrægtig hævn – men herom altså i det kommende Nyhedsbrev.

Artiklen er offentliggjort i Nyhedsbrev nr. 4/2020 udgivet af Blindehistorisk Selskab.

3.4. Det gamle hus er blevet for lille

ved bibliotekar John Larsen, Statens bibliotek og trykkeri for blinde.

Statens bibliotek og trykkeri for blinde er efterhånden et gammelt hus.

Officielt blev det født i 1924; det blev i hvert fald det år navngivet »Statens trykkeri og bibliotek for blinde«, fik eget budget og egne medarbejdere, men sorterede i øvrigt lige til 1952 under forstanderen for det dengang kongelige blindeinstitut.

Dets fortid er imidlertid ikke blot vævet sammen med blindeinstituttet, men også med blindeorganisationernes, i dette tilfælde med foreningen Danmarks blinde, de blindes understøttelses- og læseforening, der startede sit bibliotek i 1883. Dette bibliotek varetog igennem årtier den væsentligste del af det almindelige biblioteksarbejde for blinde og fik til gengæld en meget stor del af sine bøger fra den statslige institution. I 1958 blev biblioteket og foreningens trykkeri overtaget af staten i forbindelse med foreningens nedlæggelse.

1956 skete der 2 ting. Inde i huset startede man lydbiblioteket, der nu med sine 7.000 lånere ikke blot er husets største afdeling, (de 7.000 lånere er i parentes bemærket flere, end det norske og det svenske blindebibliotek har tilsammen), men også, som man kunne vente, den der giver de største arbejdsmæssige hovedpiner, fordi det er her, gabet mellem den faktiske biblioteksservice, vi kan yde, og de rimelige forventninger, som lånerne kan stille, er størst.

Kun fortolkning

Lovgivningsmæssigt kom under den 11. maj efter et mangeårigt kommissionsarbejde »Lov om foranstaltninger ved rørende blinde og stærkt svagsynede«. Heri fastslås det i § 12 lakonisk, at »Staten driver trykkeri og bibliotek for blinde efter retningslinjer, der fastsættes af socialministeren efter indstilling fra blindenævnet«. Vi er flere gange blevet bedt om disse retningslinjer. Men de eksisterer ikke på anden måde end som den fortolkning, der til enhver tid, administrativt og politisk lægges i denne bestemmelse.

Nu er en bibliotekslov jo ikke nogen betingelse for at have et godt biblioteksvæsen. Men vi har altså ikke hverken direkte eller indirekte nogen normer, men svæver ret frit i luften under Socialstyrelsens særforsorgsafdelings skærmende paraply.

I øvrigt forsvinder blindeloven med særforsorgens udlægning i 1980. I den ny lovgivning, der er undervejs, skal det fastlægges, hvilke opgaver der fortsat skal løses i statsligt regi under Socialstyrelse / Socialministerium. Og blandt disse opgaver er just biblioteks- og trykkerivirksomheden samt hjælpemiddelcentralen for blinde, som blindeloven ikke nævnte som en afdeling af bibliotek og trykkeri.

Virksomheden nævnes derimod dels som, navnlig undervisningshjælpemidler ved institutter og skoler og optræder dels i form af en bemyndigelse til ministeren i lovens § 14 om »at stille de fornødne midler til rådighed for blinde og stærkt svagsynede til anskaffelse af særlige apparater eller andre genstande til lettelse af deres daglige tilværelse«, i det omfang udgifterne ikke kan afholdes i henhold til anden lovgivning.

De nævnte bestemmelser er altså baggrunden for vort arbejde, der er organiseret i 3 afdelinger, en produktionsafdeling, en biblioteksafdeling, der også må siges at omfatte forlagsvirksomhed, og en hjælpemiddelcentral, alt drevet under en fælles administrativ ledelse.

Produktionsafdelingen omfatter, kunne man sige, dels produktion, og dels reproduktion. Reproduktionen består i en gengivelse på andre medier, nemlig på lydbånd og punktskrift, dels af almindelige biblioteksbøger, dels af mere specielt stof, der spænder fra tryksager af bagatelstørrelse til bindstærke værker, og endelig af en speciel tidsskriftsproduktion, der redigeres dels udenfor og dels i huset, der blandt personalet til dette formål har en professionel journalist, der også selv skriver noget af tidsskriftsstoffet. Produktionen består foruden den materielle fremstilling af bøger og informationsmateriale, nogle af bøgerne ved hjælp af EDB, af produktion af bogbind, forsendelsesbokse til lydbånd m.m.

Biblioteksafdelingen består af et punktskriftsbibliotek, der disponerer over ca. 2.700 titler, de fleste kun i et enkelt eksemplar, der ikke kan reproduceres, og udlåner godt 10.000 bind årligt til ca. 260 lånere.

En særafdeling er biblioteket af punktnoder, der har ca. 4.400 titler, de fleste trykte, ca. 150 lånere, der sidste år lånte 2.200 nodepublikationer. Denne afdeling rangerer som den eneste af husets biblioteksafdelinger internationalt meget højt.

Tidsskriftsproduktionen udgør i øvrigt den altovervejende del af produktionen af såvel punktskrift som lydbånd, det sidste f. eks. 150.000 bånd ud af 160.000 årligt.

Udlånet

Og så lydbiblioteket: 3.400 titler i fra 1 til 40 eksemplarer, gennemsnitligt vel 10. Udlånet, der er stagnerende, er på knap 150.000 om året. I den forbindelse vil jeg citere bibliotekschefen for Synskadades Riksförbund »bibliotek i Stockholm Ulla Cahling:

»Vi har nu fået stadig flere bøger - mere end 11.000 titler - og tvinges paradoksalt nok til at begrænse udlånet, som var 131.000 i sidste regnskabsår. Ikke af mangel på bøger, men fordi vort udlånssystem ikke kan klare flere udlån. Vi har nemlig endnu ikke fået penge til at gennemføre et forslag om databaseret registrering af udlånet«. Personalet i vor lydbogsafdeling kan af fuldt hjerte og med fortravlet hånd skrive under på denne svenske erklæring. Det har det norske lydbibliotek for øvrigt også gjort.

Erhvervslitteratur

En specialafdeling, som dårligt har noget specielt personale, hvad der givetvis er forkert, er, hvad vi kunne kalde erhvervslitteraturafdelingen, der skal forsyne blinde, hvis erhverv kræver faglitteratur eller andet informationsmateriale, med dette på punkt eller lydbånd. Men det er givet, at behovet for den slags litteratur er større end det, vi rent faktisk dækker. At vi på den anden side ind imellem fremstiller ting, som må karakteriseres som rent sekretærarbejde, er blot udtryk for, at vore benytttere har andre problemer end biblioteksproblemet, selv om dette næppe kan prioriteres højt nok.

Litteraturen til alle slags studerende dækkes af blindeinstituttets studiebogsbibliotek, med hvilket vi naturligvis har livlig, urban interlånsevirkning - hvis det må være tilladt at udtrykke det sådan. Endelig er hjælpemiddelcentralen et sted, der indkøber og forhandler en mangfoldighed af hjælpemidler, der dels er fremstillet specielt til blinde, dels navnlig tekniske hjælpemidler, der benyttes meget af blinde ikke mindst i forbindelse med de meget accentuerede kommunikations- og informationsproblemer, som blindhedshandicappet indebærer.

Overgangen

Og hvordan er så situationen i dag i det gamle hus?

Her må vi først konstatere, at det er blevet for lille. Vi skal igennem en masse omrokkings- og ombygningsmæssige krumspring, før vi virkelig for alvor kan komme i gang med den overgang fra spolebånd til kassettebånd, hvor vi begynder i løbet af relativt kort tid.

I den første fase er der givet en betydelig ekstrabevilling på ca. 800.000 kr. til dækning af materialer, apparatur m.v. I øvrigt var normalbudgettet for 77 - 78 på 9,3 mill., som med pris- og lønreguleringer kan snige sig op til 10,4 mill. Budgettet for det % finansår, vi nu har taget hul på forventes, når vi ser bort fra de nævnte ekstrabevillinger at ligge på samme niveau, dog med mulighed for ansættelse af 4 nye medarbejdere til afhjælpning af den værste nød. At det kun er den værste nød fremgår bl. a. af, at vi mere end skulle fordoble antallet af bibliotekarer - 3 - hvis vi skulle følge f. eks. svenske normer. Men der er ingen bibliotekarer mellem de 4.

Processen med overgang til kassettebånd vil med de erfaringer, man har fra Norge og Sverige, hvor man er begyndt for adskillige år siden og endnu ikke er færdige, tage adskillige år. Vi ved, at der udefra ligger et meget stærkt pres på os, bl.a. på grund af problemerne omkring bevilling af båndoptagere. Men vi, der arbejder på gulvet med disse problemer, vil alligevel advare imod, at dette pres bliver så stærkt, at vi tvinges til at forcere arbejdet udover, hvad en fornuftig organisation kan bære, med et forringet resultat til følge.

Samarbejde med folkebibliotekerne

Om det samarbejde med folkebibliotekerne, der allerede er indledt på dette felt, vil De høre i de følgende indlæg. Her skal det kun siges fra Statens bibliotek og trykkeri for blindes side, at vi hele tiden har været på linje med folkebibliotekernes bestræbelser på dette område. Og vi håber og tror, at vi kun er ved begyndelsen af en lang positiv udvikling. Jeg taler her især om lydbånd, idet antallet af punktskriftslæsere her i landet er og formentlig vedblivende vil være så forholdsvis beskedent, at det næppe kan bære en decentralisering.

Hvordan den model eller det system skal være, som man skal arbejde henimod, er jo et politisk spørgsmål. Men da politik her i landet jo som bekendt også omfatter demokrati, kommer 2 grupper ind i billedet som afgørende deltagere i målsætningsdiskussionen, nemlig forbrugerne, hvoraf nogle jo har arrangeret denne conference, som vi er glade for

at deltage i, tak for'et- og medarbejderne, der skal føre intentionerne ud i praksis, administrativt og arbejdsmæssigt.

Den svenske model

Må jeg som repræsentant for medarbejdergruppen ved Statens bibliotek og trykkeri for blinde pege på den svenske model som den, der efter vor opfattelse vil give det bedste resultat for forbrugerne og den bedste ressourceudnyttelse for samfundet.

Modellen hedder decentralisering kombineret med kraftig oprustning af det centrale bibliotek og produktionssted.

Decentralisering, fordi det givetvis ville have været i biblioteksfædrenes ånd, hvis de havde kendt de tekniske muligheder, vi har i dag, at folkebibliotekerne skulle være for hele folket, og fordi det er i overensstemmelse med den decentralisering af kulturtilbuddet, som i øvrigt tilstræbes her i landet.

Central oprustning, fordi det lokale benyttergrundlag navnlig i de mindre folkebiblioteksenheder vil være så beskedent, at det ikke vil kunne klare opgaverne uden en stærk central institution, der produktionsmæssigt som udlånmæssigt kan dække hele feltet. Hertil kommer den usikkerhedsfaktor, at vi ikke har noget obligatorium på området og ikke ved, om vi får det. Vi skal ikke give vore lånere et tilbud og fjerne eller beskære et andet.

Vi bør altså efter vor opfattelse have 2 tilbud, et lokalt med nærkontakt af højest mulige grad og et centralt, der dels retter sig til den enkelte låner som et alternativ eller supplement til det lokale (også til en vis grad parallelt med det som seende lånere har gennem den »frie« lånerret), og dels retter sig til de lokale biblioteker som et supplerende tilbud til deres egne, f. eks. i form af inter-urban - eller depotlån og som et tilbud om at stille den særlige viden til rådighed, som uvilkaarligt akkumuleres i en specialvirksomhed, der i øvrigt hele tiden vil arbejde i nær kontakt, ikke blot med andre specialvirksomheder, men også med forbrugernes centrale organisation, der gennem mange år har været og fortsat er repræsenteret i vort bogudvalg, hvis opgaver er langt mere omfattende end bogvalg, idet det også beskæftiger sig med udnyttelsen af de ressourcer, der står til rådighed.

Det finder vi er både ret og rimeligt. Men hvad vi finder ikke har ret meget med hverken ret eller rimelighed at gøre, det er størrelsen af disse ressourcer.

De sætter os f. eks. kun i stand til at udgive mellem 200 og 250 bøger på lydbånd om året, og lydbøger er for langt de fleste blinde deres eneste mulighed for at komme i kontakt med litteraturen.

Vort svenske kollegabibliotek, der som vort næsten udelukkende finansieres af skattepenge og som nævnt udlåner færre lydbøger end vi, udgav sidste år 1.200 lydbøger, og hvis de får magt, som de har agt, bliver tallet i 1980 2.000. Det generelle sigte er 25% af, hvad der udkommer på bogmarkedet hvert år.

Disse tal kan give anledning til mange interessante regnestykker.

Artiklen blev offentliggjort i tidsskriftet "Blindesagen" nr.5/1978 udgivet af Dansk Blindesamfund. Der er tale om et oplæg om blinde, præsenteret på en konference om blindes informations- og biblioteksproblemer afholdt den 14. - 16. april 1978 arrangeret af Blinde og Svagsynedes Interessegruppe for Erhverv og Uddannelse.

Kapitel 4. Markering af Notas jubilæer som selvstændig institution.

De afsluttende bemærkninger til Kapitel 1 ovenfor fortæller, at udgangspunktet for markeringen af institutionens virksomhed har været omdiskuteret.

Tiden efter, at denne fik status som en selvstændig institution pr. 1. august 1952, har været udgangspunktet for markeringen af en række tidligere jubilæer. I det følgende omtales de 3 seneste af disse.

40-års jubilæet i 1992

Foreningen Historisk Selskab for Handicap og Samfund besluttede i 1992 at udgive et tidsskrift til afløsning af de tidligere Handicaphistoriske Årbøger, som foreningen begyndte at udsende i 1987. Det første nummer af tidsskriftet "Handicap & Samfund" udkom i januar 1993. Her var hovedartiklen en illustreret artikel på 28 sider skrevet af biblioteksleder Winnie Vitzansky under overskriften "Biblioteksbetjeningen af blinde også et stykke handicaphistorie". Artiklen giver en historisk fremstilling af udviklingen af arbejdet, indenfor Statens Trykkeri og Bibliotek for Blinde fra 1960-erne og frem til 1992. Navnlig institutionens ændrede rolle i det samlede nationale bibliotekssystem behandles meget grundigt, sammen med omstillingen af lydbogen fra spolebånd til kassettebånd, og indførelsen af EDB-teknologi i produktionen af punktskrift og i tilknytning til udlånsadministrationen.

50-års jubilæet i 2002

Foreningen Historisk Selskab for Handicap og Samfund besluttede i 1999 at ændre foreningens tidsskriftsformat til det nuværende "Handicaphistorisk Tidsskrift".

I september 2002 udsendtes nr. 8 med temaet:

"Blindes læsning - et historisk rids med fremtidsperspektiv: prikker der danser". Indholdsfortegnelsen giver en fin indikation af Danmarks Blindebiblioteks virksomhed ved indgangen til det nye århundrede.

Temannummeret indeholder blandt andet:

- Forord af Mogens Bang, næstformand i Historisk Selskab for Handicap og Samfund 9
- Indledning af Elsebeth Tank, direktør for Danmarks Blindebibliotek 11
- "Historiske noter om udviklingen af blindes adgang til information" af Poul Lüneborg, landsformand i Dansk Blindesamfund 16
- "Brailles bogstaver ere Hieroglyfer" af Christian Larsen, arkivar 43
- "Punktskrift - et blindeteknologisk fænomen" af Pia Lundberg, antropolog, ph.d. stipendiat 54
- "Skriftsproget under huden" af Kurt Nielsen, næstformand i Dansk Blindesamfund 76
- Danmarks Blindebibliotek 2002
- "Fritidslæser i Dagens Danmark" af Bente Dahl Rathje, chefbibliotekar DBB 82
- "Danmarks Blindebiblioteks erhvervsservice" af Hanne Rosenthal Hansen, bibliotekar DBB 89
- "Døvblindblevnes læsning og DBB" af Lena Petersen, bibliotekar, DBB og Lene Harder, bibliotekar, DBB 95
- "Noder på punkt" af Edina Hadziselimovic, musikredaktør, DBB 104

60-års jubilæet i 2012

Notas kommunikationsmedarbejder Linda Gjaldbæk Hansen beskrev programmet for jubilæumsarrangementet den 12. november 2012 på følgende måde:

Det officielle program er fra kl. 13 - 16. Herefter er der uformelt samvær for alle deltagere. Og alle brugere og samarbejdspartnere fra ind- og udland inviteres til at deltage hele dagen.

"Et 60-års jubilæum for en institution som vores er lidt af en milepæl. Derfor vil vi gerne åbne huset for alle, der kender os, så de kan være med til at fejre Nota", siger direktør Michael Wright.

Fra kl. 13 - 14 spiller jazzmusiker Willy Egmoses trio og byder gæsterne velkomne ved ankomsten. Herefter er der visning af Notas nye profilm og velkomst ved direktør Michael Wright. Herefter følger flere inviterede talere, inden dagen slutter med to inspirerende og underholdende oplæg ved henholdsvis Søren Holmgren og Thomas Blachman. De repræsenterer på fornemste vis Notas to største brugergrupper, nemlig: synshandicappede og ordblinde.

Kapitel 5. Program for institutionens 100 års fødselsdag.

Jubilæet blev markeret den 5. december 2024 med følgende program:

Fødselsdagen afholdes torsdag den 5. december kl. 14.00 - 16.30 i Danske Handicaporganisationers Hus, Blekinge Boulevard 2, Taastrup.

Klokken 14.15 byder Michael Karvø velkommen.

Klokken 15.15 giver Poul Lüneborg og John Heilbrunn et historisk tilbageblik.

Herudover vil der vil være lagkage, kaffe og portvin i uformelle rammer og godt selskab.

Epilog

ved Poul Lüneborg, formand.

I Blindehistorisk Selskab glæder vi os over, at Nota er et aktivt medlem af selskabet.

Selskabet har siden sin stiftelse i november 1994 udsendt ca. 80 nyhedsbreve.

Derudover udgiver selskabet fra tid til anden bøger med et blindehistorisk tema eller vi yder økonomisk støtte til sådanne udgivelser. Denne virksomhed har gennem årene tegnet sig for 9 udgivelser. Det har været en stor tilfredsstillelse altid at blive mødt med imødekommenhed, når vi har anmodet Nota om at producere en DAISY-lydudgave eller en E-bog af disse udgivelser.

Der kan på selskabets hjemmeside www.blindehistorisk.dk findes supplerende viden til denne publikation.